

Αλληλογραφία Freud – Jung

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Έτος 2, 1977, τεύχη 7-17 / Ψυχολογία
<https://epopteia.gr/127/freud-jung-letters/>

Εποπτεία, τεύχη 11-12, Μάιος-Ιούνιος 1977

Αλληλογραφία Freud – Jung. Μετάφραση Ζηνοβίας Δρακοπούλου

Jung

Burghölzli – Zürich, 31 Μαρτίου 1907.

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Χωρίς αμφιβολία θάχετε βγάλει τα δικά σας συμπεράσματα γι' αυτή τη παρατεταμένη σιωπή μου. Μέχρι στιγμής αισθανόμουν μιαν ισχυρή άρνηση να καθίσω να γράψω, γιατί τα συμπλέγματα που είχαν ξεσηκωθεί στην Βιέννη βρίσκονταν μέχρι πρόσφατα σ' έξαρση. Μόλις τώρα τακτοποιήθηκαν λίγο τα πράγματα, κι έτσι ελπίζω να μπορέσω να σας γράψω ένα, λίγο-πολύ λογικό γράμμα.

Το πιο δύσκολο θέμα: η διεύρυνσή σας, της έννοιας της σεξουαλικότητας, έχει τώρα πια αφομοιωθεί, μέχρις ενός σημείου, και δοκιμαστεί σε μερικές πραγματικές περιπτώσεις. Γενικά βλέπω πως έχετε δίκιο. Ο Αυτοερωτισμός σαν κύριο στοιχείο της σχιζοφρένειας, όλο και περισσότερο μου δίνει την εντύπωση μιας εμβάθυνσης της γνώσης μας, – που όμως πράγματι τελειώνει; Τα κριτήριά σας για το στάδιο της οξύτητας της νόσου μπορεί νάναι εξ ίσου πειστικά, αλλά κάθε απόπειρα απόδειξης συναντάει μεγάλες δυσκολίες -κυρίως τεχνικές: η σχιζοφρένεια δεν μας επιτρέπει παρά μόνο μια περιορισμένη αντίληψη της προσωπικότητας. Μια δεδομένη περίπτωση μπορεί να εμφανίζεται εντελώς διαφορετική, ανάλογα με το αν η «απώθηση της libido» συμβαίνει σ' ένα πλέγμα προσπελάσιμο στη συνείδηση ή σ' ένα πλέγμα πού βρίσκεται στο ασυνείδητο. Επίσης οι σχέσεις ανάμεσα στον παιδισμό και τον αυτοερωτισμό καθίστανται όλο και πιο σαφείς. Πρέπει τώρα να βασιστώ, στη δική μου, ανεξάρτητη σκέψη, περισσότερο από πριν, αφού ο καθηγητής Bleuler

ανθίσταται σφριγηλότερα από ποτέ. Ιδιαίτερα αμφισβητεί την σκοπιμότητα που έχουν τα όνειρα, που σημαίνει ότι αρνείται την συγκεκριμένη επίδραση των συμπλεγμάτων, τον πραγματικό δηλαδή πυρήνα της ερμηνείας του ονείρου. Ο Bleuler αντιμετωπίζει ανυπέβλητη υποσυνείδητη αντίσταση να αναλύσει τα όνειρά του και τους συνειρμούς του. Σε επανειλημμένες συζητήσεις μου μαζί του, έχω βεβαιωθεί ότι η λέξη «libido» και, γενικά, όλοι οι όροι (αναμφίβολα δικαιωμένοι) που έχουν μεταφερθεί στη διευρημένη αντίληψη της σεξουαλικότητας είναι έκθετοι σε παρανόηση, ή τουλάχιστον χωρίς διδακτική αξία. Στην πραγματικότητα, φέρνουν στο νου συγκινησιακές απαγορεύσεις, που καθιστούν αδύνατη οποιαδήποτε διδασκαλία. Έτσι, έπρεπε να κάνω μια πολύ μεγάλη συζήτηση για να εξηγήσω στον Bleuler τι εννοείτε με τη λέξη «libido». Δεν γίνεται αντιληπτή κάτω από το φως της περιορισμένης αντίληψης της σεξουαλικότητας που επικρατεί σήμερα. Μήπως η σεξουαλική ορολογία θάπρεπε να διατηρηθεί μόνο για τις πιο ακραίες μορφές της «libido», κι ένας συλλογικός όρος, που να μην ενοχλεί τόσο πολύ, θάπρεπε να καθιερωθεί για όλες τις λιβιδινικές εκδηλώσεις; Ο Herr Rank, είναι ένας άλλος που αποδέχεται χωρίς συζήτηση την διευρημένη αντίληψη της σεξουαλικότητας, τόσο που εγώ, έχοντας σπουδάσει πάνω από 4 χρόνια εντατικά τη σκέψη σας, βρίσκω δυσκολίες να τον κατανοήσω. Τα δημοσιεύματα του Herr Rank είναι εντελώς ακατανόητα. Η λιβιδινική σχέση, των υπερευαίσθητων ατόμων προς το αντικείμενο, πρέπει να διευκρινισθεί με αμέτρητα παραδείγματα διαφορετικής έντασης το καθένα. Μ' αυτό τον τρόπο το κοινό, βαθμιαία θα δει ότι η ορολογία σας είναι δικαιωμένη σε μεγάλο βαθμό (ειδικά ο «παν-σεξουαλισμός»!). Επίσης, έχει κανείς το δυσάρεστο συναίσθημα, ότι ο Rank, Jurat in verba magistri, και του λείπει ο εμπειρισμός. Διαβάζοντάς τον χρειάστηκε περισσότερο από μια φορά να σκεφθώ τον Schelling και τον Hegel. Αλλά η θεωρία σας είναι καθαρός εμπειρισμός και θάπρεπε επίσης, να παρουσιάζεται εμπειρικά. Εν πάση περιπτώσει αυτό με καλεί να προχωρήσω στο κυρίως καθήκον μου. Ερευνώ για μεθόδους που θα αναπτύξουν τη ψυχανάλυση όσο το δυνατό πιο σωστά, ελπίζοντας μ' αυτό τον τρόπο να θέσω τις βάσεις για μια επιστημονική εκλαΐκευση της διδασκαλίας σας. Ένα από τα

προσεχή μου καθήκοντα θα είναι να τεκμηριώσω τα όνειρα-επιθυμίας στην σχιζοφρένεια, μ' ένα μεγάλο ποσοστό εμπειρικού υλικού. Μόνο όταν έχει συμπληρωθεί αυτό, καθώς κι άλλη τέτοια προπαρασκευαστική εργασία, μπορώ να ελπίζω πως θα προσεγγίσω περισσότερο την καρδιά της σεξουαλικής θεωρίας. Σίγουρα τα όνειρα, όπως έχετε πει, ανταποκρίνονται κάλλιστα στην υποκειμενική «επιβεβαίωση», καθώς κατάφερα τελευταία ν' αποδείξω με μερικά πολύ καλά παραδείγματα. Δεν μαστίζομαι πια από αμφιβολίες, όσον αφορά στην ορθότητα της θεωρίας σας. Τα τελευταία υπολείμματα σκορπίστηκαν κατά την παραμονή μου στη Βιέννη, που για μένα ήταν ένα γεγονός πρωταρχικής σημασίας. Ο Binswanger θα σας έχει ήδη πει για την τρομακτική εντύπωση που μου προκάλεσατε. Δεν θα πω περισσότερα επ' αυτού, ωστόσο, ελπίζω πως η δουλειά μου για την υπόθεσή σας θα σας δείξει το βάθος της ευγνωμοσύνης μου και του σεβασμού μου. Ελπίζω και μάλιστα ονειρεύομαι να μπορέσουμε να σας καλοσωρίσουμε στη Ζυρίχη το ερχόμενο καλοκαίρι ή το φθινόπωρο. Μια επίσκεψή σας, για μένα προσωπικά, θάναί ο έβδομος ουρανός. Οι ελάχιστες ώρες που μπόρεσα να περάσω μαζί σας παραήταν σύντομες.

Ο Riklin υποσχέθηκε να σας στείλει το γραφτό του πάνω στα παραμύθια, μόλις το τελειώσει, αν κι αυτό θ' αργήσει λίγο.

Ο Forel ήταν τελευταία στη Ζυρίχη και βρήκα την ευκαιρία να στείλω ένα φίλο να του πάρει συνέντευξη. Εκείνο πού κατάλαβα είναι πως δεν έχει την παραμικρή ιδέα ποιος είμαστε, και η αντίρρησή του στη δουλειά μου είναι ότι δεν δίνω αρκετή προσοχή στον υπνωτισμό. Ιδού το εμπόδιον. Η γυναίκα μου κι εγώ ευχαριστούμε εσάς καθώς και την γυναίκα σας, και όλη σας την οικογένεια για τη γεμάτη εγκαρδιότητα και καλωσύνη υποδοχή που μας κάνατε.

Δικός σας μ' ευγνωμοσύνη
Jung.

Freud

18 Αυγούστου 1907

Αγαπητέ συνάδελφε,

Η ύπαρξή μου φτώχηνε με τη διακοπή της αλληλογραφίας μας. Ευτυχώς, αυτό πήρε τώρα ένα τέλος. Αν κι εγώ ο ίδιος τεμπελιάζω τριγυρίζοντας τον κόσμο με την οικογένεια μου, ξέρω ότι εσύ εργάζεσαι πάλι, κι ότι τα γράμματά σου θα με φέρουν πίσω σ' αυτό, που και για τους δυο μας αποτελεί το κεντρικό ενδιαφέρον μας. Μην απελπίζεσαι. Συμπεραίνω πως δεν ήταν παρά μια φράση που παρεισέφρυσε στο γράμμα σου. Δεν έχει σημασία, προς το παρόν, αν οι καθιερωμένες αξίες δεν μας καταννοούν. Ανάμεσα στις ανώνυμες μάζες που κρύβονται πίσω τους, υπάρχουν πάρα πολλά άτομα που θέλουν να καταλάβουν, και που σε μια δεδομένη στιγμή θα βαδίσουν ξαφνικά προς τα εμπρός. Είναι μια εμπειρία που την έχω γνωρίσει κι άλλες φορές. Η διάλεξή σου στο Άμστερνταμ θα μείνει σταθμός στην ιστορία, και εδώ που τα λέμε, κυρίως για την ιστορία δουλεύουμε. Αυτό που ονομάζεις υστερικό στοιχείο στην προσωπικότητά σου, δη-λαδή η ανάγκη σου να εντυπωσιάσεις και να επηρεάσεις ανθρώπους, αυτή ακριβώς η ιδιότητα, που είναι ένα τόσο σημαντικό εφόδιο για ένα δάσκαλο και οδηγητή, θα ισορροπήσει από μόνη της αν δεν κάνεις καμιά παραχώρηση στις τρέχουσες αντιλήψεις. Και όταν θάχεις βάλει τη δική σου προσωπική μαγιά, σε ποσότητα ακόμα πιο γενναιόδωρη, μέσα στη δική μου κοχλάζουσα μάζα ιδεών, τότε δεν θα υπάρχει καμιά διαφορά ανάμεσα στο δικό σου, και στο δικό μου κατόρθωμα.

Δεν είμαι και πολύ καλά για να διακινδυνεύσω το ταξίδι στη Σικελία που είχαμε σχεδιάσει για το Σεπτέμβρη, και τούτο γιατί, όπως λένε, εκείνη την εποχή ο σιρόκος φυσάει χωρίς διακοπή. Συνεπώς δεν ξέρω ακριβώς που θα βρίσκομαι τις επόμενες, λίγες εβδομάδες. Μέχρι το τέλος Αυγούστου θα μείνω εδώ, περπατώντας στα βουνά και μαζεύοντας εντελβάϊς: στη Βιέννη δεν θα είμαι πριν από το τέλος Σεπτεμβρίου. Γενικά, προς το παρόν, θα σούλεγα να μου γράψεις στη διεύθυνσή μου στη Βιέννη, γιατί στα βουνά το ταχυδρομείο δεν είναι και άψογο στους μήνες του καλοκαιριού. Τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες δεν έχω κάνει ούτε μιά καταγραφή μέσα στο σημειωματάριό μου. Απλώς, έσβυσε κάθε πνευματική απασχόληση. Αλλά θάμαι πάντα ευγνώμων, για οποιοδήποτε ερέθισμα προέλθει από σένα.

Δεν πιστεύω πως η Γερμανία θα δείξει κάποια συμπάθεια για τη δουλειά μας, εκτός κι αν κάποιος μεγαλόσχημος βάλλει μ' αυστηρότητα τη σφραγίδα της αποδοχής. Ο ευκολότερος τρόπος θάταν να ενδιαφερθεί ο Αυτοκράτωρ Γουλιέλμος –ο οποίος φυσικά καταλαβαίνει τα πάντα. Έχεις καμιά σχέση μ' αυτά τα μέρη; Εγώ, δεν έχω. Ίσως ο Harden, ο εκδότης του Die Zukunft, να μυριστεί την ψυχιατρική του μέλλοντος στη δουλειά σου. Καθώς βλέπεις, αυτό το μέρος με κάνει να νιώθω εύθυμος. Ελπίζω οι αθέλητες διακοπές σου να σου έκαναν τόσο καλό, όσο εκείνο που περιμένω να μου κάνουν οι προσχεδιασμένες δικές μου.

Πάντα εγκάρδια δικός σου,
Dr. Freud.

Freud

Annenheim, 2 Σεπτ. 1907

Αγαπητέ συνάδελφε.

Ξέρω πως τώρα βρίσκεσαι στο Άμστερνταμ, λίγο πριν ή αμέσως μετά την επικίνδυνη διάλεξή σου που αφορά στην υπεράσπιση της δικής μου υπόθεσης. Μου φαίνεται σχεδόν σαν δειλία εκ μέρους μου αυτή τη στιγμή να μαζεύω μανιτάρια στα δάση, ή να κάνω μπάνιο στην ήρεμη λίμνη της Καρινθίας αντί να παλεύω για την υπόθεσή μου, ή τουλάχιστον να βρίσκομαι στο πλευρό σου. Η μόνη μου ανακούφιση, είναι να λέω στον εαυτό μου, πως η υπόθεση εξυπηρετείται καλλίτερα μ' αυτό τον τρόπο. Εσύ, σαν άλλος, σα δεύτερος, θα γλυτώσεις τουλάχιστον ένα μέρος από την αντίθεση που επιφυλλάσσεται σε μένα. Για μένα, το να λέω το ίδιο πράγμα ξανά και ξανά δεν θάταν παρά απλώς μια άχρηστη επανάληψη, ενώ εσύ είσαι καταλληλότερος για την προπαγάνδα. Πάντα ένιωθα πως υπάρχει κάτι στην προσωπικότητά μου, στις ιδέες μου και στον τρόπο που μιλάω, που οι άνθρωποι το βρίσκουν παράξενο και απωθητικό, ενώ όλες οι καρδιές είναι για σένα ανοιχτές. Αν ένας υγιής άνθρωπος σαν και σένα θεωρεί τον εαυτό του υστερικό τύπο, το μόνο που μπορώ να πω για μένα είναι πως είμαι ένας τύπος «ψυχαναγκαστικός», που κάθε βλαστάρι του φυτοζωεί σ' ένα κόσμο που ο ίδιος τον έχει αποκλείσει.

Αν υπήρξες τυχερός ή όχι, δεν το ξέρω. Αλλά περισσότερο από κάθε φορά θα ευχόμουν να ήμουν μαζί σου, για να γευτώ τη χαρά του ανθρώπου που δεν είναι πια μόνος και, αν χρειάζεσαι κουράγιο, να σου μιλήσω για τ' ατέλειωτα χρόνια της έντιμης αλλά επώδυνης μοναξιάς μου, που άρχισαν από τη στιγμή που είδα τον καινούργιο αυτό κόσμο. Να σου μιλήσω για την αδιαφορία, και την έλλειψη κατανόησης των καλλίτερων φίλων μου, για τις φοβερές στιγμές, όταν εγώ ο ίδιος σκεπτόμουνα πως είχα παραπλανηθεί, και αναρωτιόμουνα πως θα μπορούσα να κάνω χρήσιμη για την οικογένειά μου αυτή την παραπλανημένη μου ζωή. Να σου μιλήσω για την πεποίθησή μου που μεγάλωνε σιγά-σιγά και που δόθηκε στην ερμηνεία των ονείρων, ακλόνητη όπως ένας βράχος σε τρικυμισμένη θάλασσα, και για την ήρεμη βεβαιότητα που με κατέλαβε, και μου είπε να περιμένω τη φωνή από το άγνωστο πλήθος που θ' απαντούσε στη δική μου. Η φωνή αυτή ήταν η δική σου· γιατί τώρα πια γνωρίζω, ότι και τον Bleuler

επίσης, εσύ τον έφερές κοντά μου. Σ' ευχαριστώ γι' αυτό, και μην αφήσεις τίποτα να ταραξεί την εμπιστοσύνη σου· θα γίνει μάρτυρας του θριάμβου μας και θάχει το μερίδιό της σ' αυτόν.

Είμαι ευχαριστημένος που δεν μπορώ να ζητάω πια περισσότερη συμπάθεια απ' όση δείχνεις για την αδύνατη κατάστασή μου.

Μπήκα στην κλιμακτήριο περίοδο με μια μάλλον επίμονη περίπτωση δυσπεψίας (μετά από γρίπη), αλλά σ' αυτές τις θαυμάσιες βδομάδες της ανάπαυσης, περιορίσθηκε σε μια ευγενική, από καιρού εις καιρόν, υπενθύμιση.

Εδώ και πολύ καιρό αποφάσισα να σ' επισκεφθώ στη Ζυρίχη. Αλλά το βλέπω σαν μια Χριστουγεννιάτικη ή Πασχαλινή εκδρομή. Τότε θάρθω κατ' ευθείαν από τη δουλειά μου, με άφθονα και ζωηρά προβλήματα, κι όχι από την τωρινή σχεδόν νυσταλέα μου κατάσταση, μ' όλη μου την ικμάδα σκορπισμένη. Κι εγώ νιώθω την ανάγκη να κουβεντιάσω κάμποσες ώρες μαζί σου.

Με φιλικούς χαιρετισμούς (και ευχές!),
Δικός σου,
Dr. Freud.

Jung

Burghölzli – Zürich, 28 Οκτωβρίου 1907

Αγαπητέ Καθηγητά Freud,

Έθεσα αμέσως σ' εφαρμογή τη συμβουλή σας για την ψυχαναγκαστική νεύρωση και είχα καλά αποτελέσματα. Θερμά ευχαριστώ.

Η υπόθεση του Näcke είναι πολύ διασκεδαστική. Εν πάση περιπτώσει, δεν αξίζει ν' ασχοληθεί κανείς με τον Näcke. Είναι ένα παράξενο πουλί που πεταρίζει σαν τη χίμαιρα πάνω από τα τέλματα της νευρολογίας, της ψυχιατρικής και της ψυχολογίας, και που θα πρέπει νάχει χώσει τη μύτη του μ' αξιόλογη συχνότητα μέσα στις μελέτες σας. Πρόσφατα έγραψε μια

υπερβολικά παράξενη και εντελώς παλαβή «ιστορική» μονογραφία πάνω στην κράμπα των ποδιών. Κεφ. 1: Η κράμπα στην Αρχαία Αίγυπτο, Κεφ. 2: Η κράμπα στην Ασσυρία, και ούτω καθ' εξής. Δεν μ' εκπλήσσει που δεν μπόρεσε να μη χώσει τη μύτη του στη μεγάλη συζήτηση για τον Freud. Δεν ξέρω την κριτική γιατί δεν έχω το Αρχείο του Gross.

Τα δύο σας γράμματα τελευταία αναφέρονται στην τεμπελιά μου να γράφω. Σίγουρα σας οφείλω μια εξήγηση. Ένας λόγος είναι ο φόρτος της εργασίας μου, που δεν μου επιτρέπει να ανασάνω ούτε τα βράδια• ο άλλος πρέπει νά ζητηθεί στο βασίλειο του θυμικού, σ' αυτό που σεις ονομάσατε «σύμπλεγμα αυτο-συντηρήσεως» μου – θαυμάσια διατύπωση! Και πράγματι, ξέρετε, αυτό το σύμπλεγμα μ' έχει πολλές φορές εξαπατήσει, κι όχι λιγώτερο στο βιβλίο μου για τη σχιζοφρένεια. Προσπαθώ, πράγματι, τίμια, αλλά το πνεύμα του κακού, που (καθώς βλέπετε) βάζει σε πειρασμό την πέννα μου, συχνά μ' εμποδίζει να γράφω. Σας βεβαιώνω, -και τούτο σας το εξομολογούμαι με κόπο- ότι σας θαυμάζω απεριόριστα τόσο σαν άνθρωπο όσο και σαν ερευνητή, και δεν έχω καμιά συνειδητή έχθρα εναντίον σας. Έτσι το σύμπλεγμα της αυτοσυντήρησης δεν προέρχεται από κει θα πρέπει μάλλον ο σεβασμός μου για σας να έχει κάτι από το χαρακτήρα μιας «θρησκευτικής» σύγκρουσης. Αν και δεν μ' ενοχλεί πραγματικά, πάντως νιώθω πως είναι αηδιαστικό και γελοίο, λόγω του αναντίρρητα ερωτικού τόνου που υπάρχει στο βάθος. Αυτό το απαίσιο αίσθημα προέρχεται από το γεγονός ότι σαν αγόρι υπήρξα θύμα σεξουαλικής επίθεσης από έναν άνδρα που κάποτε λάτρευα. Ακόμα και στη Βιέννη τα λόγια των κυριών (enfin seuls, κ.λ.π.) μου φέρνανε αηδία, αν και τότε, η αιτία δεν ήταν για μένα ξεκάθαρη.

Το αίσθημα αυτό, από το οποίο δεν έχω ακόμη εντελώς απαλλαγεί, με παρεμποδίζει πολύ. Μια άλλη εκδήλωσή του είναι, ότι ένα ψυχολογικό βάθος κάνει τις σχέσεις με τους συναδέλφους, που έχουν ισχυρή συναισθηματική φόρτιση προς εμένα, εντελώς απεχθείς. Με φοβίζουν και οι δικές σας εξομολογήσεις. Επίσης φοβούμαι τις αντιδράσεις σας όταν μιλώ για προσωπικές μου υποθέσεις. Συνεπώς, όσο μου είναι δυνατόν, προσπαθώ να ξεφύγω

από κάτι τέτοια. Αισθάνομαι, τουλάχιστον εγώ, ότι όλες οι στενές σχέσεις, μετά από λίγο μεταβάλλονται σε αισθηματικές και χυδαίες ή επιδειξιμανείς, όπως με τον προϊστάμενό μου, του οποίου οι εξομολογήσεις είναι προσβλητικές.

Νομίζω πως σας οφείλω αυτή την εξήγηση. Θα προτιμούσα να μην την είχα κάνει. Με τους θερμούς χαιρετισμούς μου.

Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung.

Freud

Vienna, Berigrasse 19
15 Οκτωβρίου 1908,

Αγαπητέ φίλε και κληρονόμε μου,
Οι ελπιδοφόρες μέρες που περάσαμε μαζί στη Ζυρίχη μου έδωσαν ένα κέφι εξαιρετικό. Σε παρακαλώ να πεις στην αγαπητή γυναίκα σου ότι μια παράγραφος της επιστολής της μου έδωσε ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Γνωρίζω ότι είσαι ακόμη απησχολημένος με τα στρατιωτικά σου καθήκοντα και ότι θάπρεπε να σ' αφήσω πραγματικά ήσυχο. Μια παρατήρηση όμως που έκανα τελευταία, δεν μ' αφήνει το περιθώριο. Χθες, ένας από τους ασθενείς μου, μια κλασική περίπτωση αγχώδους ανθρώπου, που βρίσκεται πολύ κοντά στη θεραπεία, πολύ έξυπνος, από κάθε άποψη το αντίθετο του σχιζοφρενούς, και, συμπτωματικά, γνώστης όλων μας των δημοσιευμάτων, μου έδωσε την παρακάτω ιδέα, την οποία ο ίδιος αμέσως χαρακτήρισε ως παρανοϊκή: είμαι ένα σώμα αξιωματικών. Δεν μοιάζει ακριβώς με τον τύπο της ασθενούς σου, που πρόσφατα ανεκοίνωσε στο Salzburg ότι είναι θεμελιακά διαφορετική από την υστερία ή την ψυχαναγκαστική νεύρωση; Ιδού λοιπόν η εξήγηση. Απέτυχε να γίνει αξιωματικός, αισθάνεται γι' αυτό πολύ δυσάρεστα, κι αυτό είναι η αποζημίωσή του.

Η ερμηνεία είναι: πρώτον, ότι έχει κορμί αξιωματικού, και τούτο, διότι ο πατέρας του του έλεγε πάντοτε πως κανένα άλλο επάγγελμα δεν του ταιριάζει, και, δεύτερον, ότι ήταν τόσο όμορφος όσο μόνο ένας αξιωματικός μπορεί νάναι – πράγματι ήταν

πολύ όμορφος, και η ομορφιά του ήταν η αιτία της αποτυχίας του. Όντας παραχαϊδεμένος στο σπίτι του, περίμενε να πετύχει στο στρατό μόνο και μόνο επειδή ήταν ωραίος, πως τίποτα δεν μπορούσε να πάει στραβά, ήταν σίγουρος πως θάταν ο αγαπημένος όλων, και στην αρχή προφανώς ήταν. Δεύτερον, είναι ένας «Soldatenmensch» – ένας Γανυμήδης των αξιωματικών. Αμέσως μετά έκανε τη δήλωση: Ολόκληρο το σώμα των αξιωματικών μπορεί να μου φιλήσει το πέος που μονάχα απαιτεί μια προβολή και αλλαγή του συμβόλου (sign) για να εκφράσει τη σωστή παρανοϊκή ιδέα της εκδίωξης. Είναι φανερό πως η περίπτωση βρίθει από λεπτούς, υστερικούς, συμπυκνωμένους χαρακτηρισμούς. Εδώ έχουμε προσυνειδησιακή αλληλουχία σκέψεων κατά την πρόοδο της παλινδρόμησης σαν προετοιμασία για την έκφρασή τους σε συμπτώματα. Μέσα του το «σώμα (Korps) αξιωματικών», διά του Cor, cordis, τον οδήγησε σε καρδιακά συμπτώματα.

Μ' άλλα λόγια, υπάρχει μια ασύνειδη παράνοια που την καθιστούμε συνειδητή με την ψυχανάλυση. Κατά σύμπτωση, αυτή η περίπτωση μας παρέχει θαυμάσια εδραίωση της δικής σου εκτίμησης ότι στην ανάλυση οδηγούμε τους ασθενείς που πάσχουν από υστερία μέσω της οδού της σχιζοφρένειας.

Επίσης αυτό τον καιρό, έχω την ευκαιρία να μελετήσω μια αληθινή περίπτωση σχιζοφρένειας. Μία πολύ έξυπνη νεαρή γυναίκα: μέχρι στιγμής η μεταβίβαση είναι πολύ μεγάλη.

Ο προϊστάμενος σου και η γυναίκα του μας επισκέφθηκαν την Παρασκευή το βράδι. Από τους δυο τους σίγουρα αυτός είναι πίο υποφερτός. Έδειξε τόση φιλικότητα όση του επέτρεπε η αδεξιότητά του. Υποστήριζε την παιδική σεξουαλικότητα, για την οποία δυο χρόνια πριν δεν έδειχνε «ουδεμία κατανόηση». Μετά πέσανε πάνω μου και οι δυο τους, επιμένοντας πως πρέπει ν' αντικαταστήσω τη λέξη «σεξουαλικότητας» με κάποια άλλη (κατά το πρότυπο του αυτισμού). Ισχυριζόντουσαν πως αυτό θα βάλλει ένα τέλος σ' όλη την αντίσταση και την παρεξήγηση. Τους είπα ότι δεν πίστευα καθόλου σ' ένα τέτοιο ευτυχές αποτέλεσμα• εν πάση περιπτώσει δεν κατάφεραν να βρουν έναν καλλίτερο όρο.

Με τους καλλίτερους χαιρετισμούς μου σε σένα και στη γυναίκα σου,
Δικός σου,
Freud.

Jung

Küsnach bei Zürich,
15 Νοεμβρίου 1909

Πάτερ ημάτησα – είναι πραγματικό σκάνδαλο να σας κάνω να περιμένετε 25 μέρες για μιαν απάντηση. Η τελευταία παράγραφος στο γράμμα σας δείχνει καθαρά για ποιο λόγο τα διαλείμματα πρέπει νάναι συντομώτερα: φαίνεται πως στη Βιέννη νιώθετε απομονωμένος. Η συντροφιά του Eitingon δεν μπορεί να υπολογισθεί μεταξύ των μεγάλων απολαύσεων. Ο ανιαρός ιντελλεκτουαλισμός του έχει κάτι το απελπιστικό. Αν εμφανίζομαι τόσο στείρος και τεμπέλης στην αλληλογραφία μου, συμβαίνει διότι εδώ σίγουρα κυλιέμαι μέσα στους ανθρώπους και την κοινωνική ζωή. Τον περισσότερο χρόνο μου τον ξοδεύω με τον νεαρό Honegger –είναι τόσο έξυπνος και οξυδερκής– δεν περνάει σχεδόν μέρα χωρίς κάποια ανταλλαγή ιδεών. Έτσι συμπληρώνω τα κενά μου και δεν αισθάνομαι τις 25 μέρες που πέρασαν. Ας είναι, είναι σκανδαλώδες και δεν θα ξανασυμβεί.

Θα τακτοποιήσω αμέσως τα θέματα με τον Forel, καθώς επίσης και για σας. Ο Bleuler, μαθαίνω, πως ήδη έχει τακτοποιηθεί. Αναμασάει αναρίθμητες αντιφάσεις. Η βασική του μνησικακία εναντίον μας είναι πως είναι ανίκανος να κάνει οποιαδήποτε ΨΑ [ψυχανάλυση]. Επίσης φαίνεται να νομίζει πως σε οτιδήποτε ιδιαίτερο επιστρέφουμε στον Stekel. (Είμαι πολύ ευχαριστημένος που συμφωνούμε στο St A λεξικό των ονειρικών συμβόλων! Θεέ μου, αυτό είναι ό,τι μας χρειάζεται! Είναι πολύ κακό που έχει συνήθως δίκιο).

Και τώρα κάτι καλλίτερο – μυθολογία. Δεν υπάρχει πια καμιά αμφιβολία για μένα για το τι προσπαθούν να πουν οι πιο παλιοί

και οι πιο φυσικοί μύθοι. Μιλάνε απόλυτα «φυσικά» για το πυρηνικό σύμπλεγμα της νεύρωσης. Ένα ιδιαιτέρως καλό παράδειγμα υπάρχει στον Ηρόδοτο: στην Παπρέμιδα, κατά τη διάρκεια μιας γιορτής προς τιμήν της μητέρας του Άρη (Τυφών) έγινε μια ψεύτικη πάλη ανάμεσα σε δύο αντιτιθέμενα πλήθη οπλισμένα με ξύλινα ρόπαλα. Πολλοί τραυματίστηκαν. Ήταν η επανάληψη ενός θρυλικού γεγονότος: ο Άρης, που μεγάλωσε μακριά από την πατρίδα του, επιστρέφει στο σπίτι της μητέρας του για να κοιμηθεί μαζί της. Οι υπηρέτες της δεν τον αναγνωρίζουν και αρνούνται να τον δεχθούν. Αυτός πηγαίνει στην πόλη, συγκεντρώνει δυνάμεις και επιστρέφει• νικάει τους υπηρέτες και κοιμάται με την μητέρα του. Οι σκηνές του μαστιγώματος επαναλαμβάνονται στη λατρεία της Ίσιδος, στη λατρεία της Κυβέλης, όπου υπάρχει επίσης ο αυτο-ευνουχισμός του Αταργάτη (στην Ιεράπολη), και στη λατρεία της Εκάτης: το μαστίγωμα των νέων στη Σπάρτη, ο θνήσκων και αναγεννόμενος θεός (Ορφικά μυστήρια, Θαμμούζ, Όσιρις, Διόνυσος, Άδωνις κ.λ.π.) είναι παντού φαλλικός. Στη γιορτή του Διονύσου στην Αίγυπτο, οι γυναίκες έ-σερναν από ένα κορδόνι το φαλλό πάνω-κάτω: «ο θνήσκων και αναγεννόμενος θεός». Έχω την θλιβερή επίγνωση του ερασιτεχνισμού μου και τον συνεχή φόβο ότι σερβίρω κοινοτυπίες. Διαφορετικά θα μπορούσα να πω περισσότερα. Ήταν για μένα μεγάλη ανακούφιση όταν έμαθα, ότι και οι ίδιοι οι Έλληνες είχαν πάψει προ πολλού να καταλαβαίνουν τους μύθους τους, και ερμήνευαν τη ζωή ανεξάρτητα απ' αυτούς, ακριβώς όπως κάνουν οι δικοί μας φιλόλογοι. Ο πιο θλιβερός απ' όλους νομίζω πως είναι ο Jeremias (αυτή τη φορά *lucus a lucendo*), που περιορίζει τα πάντα στην αστρονομία, όταν το αντίθετο είναι ολοφάνερο. Τώρα οργώνω με κόπο τα στοιχεία του μύθου της Άρτεμης τον οποίο έχει φοβερά παραμορφώσει ο συγκριτισμός. Παρ' όλο που οι φιλόλογοι γογγύζουν γι' αυτό, ο Ελληνικός συγκριτισμός με τη δημιουργία ενός απελπιστικού ανακατώματος θεογονίας και θεολογίας, μπορεί να μας προσφέρει υπηρεσία: επιτρέπει τις αναγωγές και τις αναγνωρίσεις των ομοίων, όπως συμβαίνει στην ανάλυση των ονείρων. Αν Α στη θέση Γ, τότε μπορεί κανείς να συμπεράνει μια σύνδεση από το Γ στο Α. Μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες είναι η χρονολογική τοποθέτηση

των μύθων, πράγμα πολύ σημαντικό για τη γέννηση της θρησκευτικής λατρείας. Επίσης μου φαίνεται εξαιρετικά δύσκολο να διακρίνω τι ήταν φολκλορικό και πλατειά διαδεδομένο και τι ήταν ποιητική παραλλαγή, πράγμα πολύ ενδιαφέρον αναμφιβόλως για τον φιλόλογο, αλλά μάλλον αδιάφορο για τον εθνολόγο.

Τα νέα σας για τον Οιδίποδα μ' ενδιέφεραν πάρα πολύ. Δεν ξέρω τίποτα για τους Δακτύλους, αλλά έχω ακούσει για τον Άγιο Κοσμά ότι ο λαός τιμούσε το μεγάλο δάχτυλο του ποδιου του και του πρόσφερε κέρινους φαλλούς ex voto. Μπορείτε να μου δώσετε τις πηγές για τον μύθο του Οιδίποδα και των Δακτύλων; Το αντίστοιχο των παρθένων Εστιάδων θα ήταν οι αυτοευνουχισμένοι Ιερείς της Κυβέλης. Ποια είναι η πηγή του ρητου της Καινής Διαθήκης: «υπάρχουν ευνούχοι που ευνούχησαν εαυτούς χάριν της Βασιλείας των Ουρανών». Δεν ήταν για τους Εβραίους πραγματικά πρωτάκουστη η πράξη του αυτοευνουχισμού; Αλλά στη γειτονική Έδεσσα, για τους ιερείς του Αταργάτη, ο αυτοευνουχισμός ήταν κανόνας. Τυχαία, σ' αυτό τον ίδιο τόπο, υπήρχαν επάνω στα κτίρια «κώννοι» ύψους περίπου 60 μετρ. ή μιναρέδες σε σχήμα φαλλού. Γιατί συνήθως παρουσιάζεται ο φαλλός να εκτοξεύεται; (Αστείο: «Και μόνο η σκέψη την σηκώνει ψηλά.») Ξέρετε αυτά τα μολυβένια μετάλλια της αρχής του Μεσαίωνα στο Παρίσι που στην μια όψη έχουν το Χριστιανικό σταυρό και στην άλλη ένα πέος ή ένα αιδοίον; Και το πέος-σταυρό της Αγίας Αγαθής των Γότθων; Φαίνεται να υπάρχουν ενδείξεις φαλλικής λατρείας στην αρχή του μεσαίωνα...

Με πολλούς θερμούς χαιρετισμούς

Δικός σας,
Jung.

Freud

21 Νοεμβρίου 1909, Vienna.

Αγαπητέ φίλε,

Επί τέλους κατάλαβες πώς πρέπει να μου φάνηκε η τροφή της Βιέννης, τώρα, που ύστερα από απουσία έξη εβδομάδων, έχασα πια

τη γεύση μου.

Ο Stanley Hall μούγραφε τελευταία: «Είμαι πολύ ανάξιος εκφραστής των απόψεων σας, και φυσικά με πάρα-πάρα-πολύ μικρή κλινική πείρα για να θεωρηθώ ειδικός σ' αυτόν το τομέα, ωστόσο μου φαίνεται ότι ενώ μέχρι τώρα πολλοί, αν όχι οι περισσότεροι παθολόγοι, στηριζόντουσαν στα εφόδια των ψυχολόγων όπως ο Wundt, οι δικές σας ερμηνείες αντιστρέφουν την κατάσταση, και κάνουν εμάς τους κανονικούς ψυχολόγους να αναζητούμε το μέγα φως ασχολούμενοι με το ανώμαλο ή με την «οριακή περιοχή».

Είμαστε πολύ μακριά ακόμη απ' αυτό στη Γερμανία: ωστόσο τέτοιες σοβαρές και στοχαστικές φιλοφρονήσεις, που έρχονται από ένα γέρο-άνθρωπο, είναι πολύ ωραίες.

Μόνο και μόνο από ευγνωμοσύνη του έστειλα ήδη τρεις από τις διαλέξεις και εργάζομαι απελπιστικά πάνω στην τελευταία. Κάνω μερικές αλλαγές και προσθήκες, και επίσης βάζω μέσα μερικές αμυντικές, ή μάλλον επιθετικές παρατηρήσεις. Ο Denticke θέλει να την δημοσιεύσει στη Γερμανία, αλλά δεν ξέρω αν αυτό είναι πού θέλει ο Hall, και με ανησυχεί που δεν υπάρχει σ' αυτές τίποτα το καινούργιο.

Είμαι κατενθουσιασμένος με τις μυθολογικές σου μελέτες. Τα περισσότερα απ' αυτά που γράφεις είναι για μένα εντελώς καινούργια, π.χ., η σαρκική επιθυμία για την μητέρα, η ιδέα πως οι ιερείς αυτοευνουχιζόντουσαν για ν' αυτοτιμωρηθούν γι' αυτό. Όλ' αυτά φωνάζουν για κατανόηση, κι όσο οι ειδικοί δεν μας βοηθούν, θα πρέπει να το κάνουμε μόνοι μας.

Π.χ., το σύμπλεγμα ευνουχισμού στο μύθο. Εφ' όσον ο ευνουχισμός ήταν φυσικά ανήκουστος ανάμεσα στους Εβραίους, δεν καταλαβαίνω τη σημασία αυτής της σελίδας της Καινής Διαθήκης. Υπάρχει μια μονογραφία του Kaibel για τους Δακτύλους: Die idaeischen Daktylen. Θα το διαβάσω μόλις μπορέσω ν' αναπνεύσω λίγο. Ιδιαιτέρως σκεπτόμουν τον Άδωνι ως το πέος: η χαρά της γυναίκας όταν ο θεός που τον θεωρούσε νεκρό ξανασηκώνεται είναι πάρα πολύ διαφανής! Και δεν είναι παράξενο ότι κανένας

από αυτούς που ασχολούνται με τη μυθολογία, ούτε οι πουριτανοί, ούτε οι αλαφροΐσκιωτοι, ένιωσαν την ανάγκη μιας ερμηνείας διαφορετικού επιπέδου! Πράγματι οφείλουμε να τους ταράξουμε για να συνέλθουν. Ο Οιδίπους, πιστεύω ότι στο έχω πεί, σημαίνει πρησμένο πόδι, που σημαίνει όρθιο πέος. Εντελώς κατά τύχη, τελευταία επισήμανα αυτό που ελπίζω ότι είναι το ύστατο μυστικό του φετιχισμού του ποδιού. Η λατρεία του πέους, που η γυναίκα είχε και απώλεσε πριν από καιρό, στην αρχική περίοδο της νηπιακής της ηλικίας, αλλά εξακολουθούσε να το επιθυμεί φλογερά, μεταφερόταν στο πόδι. Προφανώς μερικοί άνθρωποι ψάχνουν με τόσο πάθος γι' αυτό το πολύτιμο αντικείμενο, [το πέος] όπως ψάχνουν οι ευσεβείς Άγγλοι για τις δέκα χαμένες φυλές του Ισραήλ. Ακόμη δεν πήρα το βιβλίο του Knight. Θα ήθελα πολύ να μπορούσα να σου δείξω την ανάλυσή μου για τον Leonardo da Vinci -είμαι απελπιστικά λυπημένος που δεν σε έχω εδώ, είναι πάρα πολύ εκτεταμένη για να τη βάλω σε γράμμα και δεν έχω και το χρόνο. Πρόκειται να αποδώσω ακόμη περισσότερη σημασία, στις θεωρίες της παιδικής σεξουαλικότητας. Χωρίς να το θέλω η συμπεριφορά μου απέναντί τους είναι θλιβερά ατελής. Πώς υποτίμησα την [δυσανάγνωστον] θεωρία, για παράδειγμα!

Στην πράξη, συναντάω λίγα πράγματα που είναι καινούργια, λίγα, που δεν μου ήταν ήδη γνωστά. Για τα βασικά προβλήματα της εκλογής της νεύρωσης πρέπει να περιμένω για τις σπάνιες εκείνες περιπτώσεις που η ανάλυση έχει πράγματι συμπληρωθεί. Αυτός είναι ο λόγος που άφηνα τον εαυτό μου να εξαπατάται ικανοποιούμενος με δευτερεύοντα θέματα, και γιατί ο περισσότερος χρόνος μου χάνεται διασκευάζοντας παλιό υλικό και δουλεύοντας πάνω σε μελέτες σαν κι' αυτές που κάνω τώρα για τον Hall, κ.λ.π. Και όμως το αργό προχώρημα είναι η καλλίτερη εξασφάλιση από το λάθος. Ένα βιβλίο πάνω στα σύμβολα των ονείρων δεν μου φαίνεται αδύνατον, αλλά είμαι βέβαιος ότι θα εναντιωθούμε στον τρόπο που ακολουθεί ο Stekel. Αυτός θα δουλέψει χωρίς σύστημα, παίρνοντας οτιδήποτε του πέφτει στο χέρι παραθεωρώντας το γενικό πλαίσιο, και χωρίς να λογαριάζει το μύθο ή τη γλώσσα ή τη γλωσσολογική εξέλιξη.

θα μπορούσε κανείς νά πεί:

Συμφορά σ'αυτούς που δίνουν φως

Ουράνιο στόν αιώνια τυφλό

κ.τ.λ.

Στις πανεπιστημιακές μου παραδόσεις, που τις αναδιοργανώνω τώρα για ένα σεμινάριο, κανόνισα μια κριτική συζήτηση της μελέτης σου «Πατέρας Πεπρωμένο» το ερχόμενο Σάββατο. Ως τώρα είχα δύο ιστορικά περιπτώσεων από τις Μελέτες που φτάνουν το επίπεδο των σημερινών μας γνώσεων (quinze ans après). Θα σου πω πώς αποδεικνύεται.

Όταν δουλεύω με τους ασθενείς μου, τα προβλήματα που κυρίως με απασχολούν είναι προβλήματα του απωθημένου σαδισμού. Τον θεωρώ σα την πιο συνηθισμένη αιτία της αποτυχίας μιας θεραπείας. Η εκδικητικότητα εναντίον του γιατρού συνδυάζεται με αυτοτιμωρία. Γενικά ο σαδισμός όλο και γίνεται για μένα πιο πολύ σημαντικός· η θεωρητική σχέση που έχει με την αγάπη δεν τον εμποδίζει από του να γίνεται όλο και πιο σαφής.

Να θυμάσαι κάτι: το κακό μάτι είναι μια θαυμάσια απόδειξη του ισχυρισμού ότι ο φθόνος και η έχθρα караδοκούν πάντα πίσω από την αγάπη. Τα αποτρόπαια [ελληνικά στο κείμενο] είναι απόλυτα στην κατοχή μας, και είναι πάντα παρηγορίες με τη σεξουαλικότητα, όπως ο αυνανισμός στην παιδική ηλικία. Επίσης εξήγησα γιατί ένας καπνοδοχοκαθαριστής θεωρείται σαν καλό σημάδι: ο καθαρισμός της καπνοδόχου είναι μια συμβολική πράξη της συνουσίας, κάτι που σίγουρα ο Breuer ποτέ του δεν ονειρεύθηκε. Όλα τα φυλαχτά –γουρούνι, σκάλα, παπούτσι, καπνοδοχοκαθαριστής κ.τ.λ. – είναι σεξουαλικές παρηγορίες.

Πολλά χαιρετίσματα σε σένα και την οικογένεια
Freud

Küsnach – Zürich,
11 Φεβρουαρίου 1910

Αγαπητέ Καθηγητά Freud,

Είμαι τεμπέλης στην αλληλογραφία μου. Αλλά τη φορά αυτή (όπως πάντα) έχω ιδιαίτερες δικαιολογίες. Ετοιμάζοντας το Jahrbuch χρειάστηκε να καταναλώσω απίστευτα πολύ χρόνο, γιατί, έπρεπε να κάνω πάρα πολλές διορθώσεις. Ο όγκος των χειρογράφων φεύγει σήμερα. Θα είναι μια πολύ εντυπωσιακή υπόθεση.

Περιλαμβάνονται μέσα σ' αυτά και ο κατάλογος των διευθύνσεων. Σας παρακαλώ ειδοποιήστε με αν έχω ξεχάσει κανέναν από το εξωτερικό, θα δείτε πως έχω δουλέψει σε μια μάλλον ευρεία κλίμακα -ελπίζω η δουλειά μου νάχει την επιδοκιμασία σας. Η υπόθεσή μας, αν και με δυσκολίες, προχωράει.

Μόλις σήμερα έμαθα από ένα γιατρό στο Μόναχο ότι οι φοιτητές της ιατρικής ενδιαφέρονται πάρα πολύ για τη νέα ψυχολογία, και μερικοί απ' αυτούς κοροϊδεύουν τους καθώς πρέπει κυρίους της κλινικής διότι δεν καταλαβαίνουν τίποτα απ' αυτήν.

Στο μεταξύ κι εγώ επίσης πήρα μια πρόσκληση από το φαρμακοποιό Knapp στη Βέρνη να λάβω μέρος στο 1.0. Του ζήτησα χρόνο για να το σκεφθώ και υποσχέθηκα να υποβάλλω την πρόσκληση στο Κογγρέσο της Νυρεμβέργης. Ο Knapp ήθελε επίσης να δώσω διαλέξεις. Η προοπτική αυτή με τρομάζει. Είμαι τόσο βαθιά πεπεισμένος πως πρέπει εγώ ο ίδιος να μελετήσω όσο γίνεται περισσότερο διαλέξεις περί ηθικής που δεν μπορώ να συγκεντρώσω ούτε κόκκο θάρρους για να προωθήσω την ηθική στο κοινό ας αφήσουμε πια από ψυχαναλυτική πλευρά! Προς το παρόν στέκομαι τόσο επικίνδυνα δίβουλος ανάμεσα στο Διονυσιακό και το Απολλώνιο που αναρωτιέμαι αν δεν θάξιζε τον κόπο να επαναφέρω μερικές από τις παλιές πολιτιστικές ανοησίες σαν κι αυτές για τα μοναστήρια. Δηλαδή, δεν ξέρω πράγματι τι είναι λιγότερο κακό. Νομίζετε πως αυτή η Αδελφότης θα είχε καμιά πρακτική χρησιμότητα; Δεν είναι μια από τις άμυνες του Forel ενάντια στη βλακεία και το κακό, και δεν πρέπει ν' αγαπάμε το κακό αν

πρόκειται ν' απαλλα-γούμε από την ψύχωση με την αρετή που μας αηδιάζει και μας απαγορεύει τις χαρές της ζωής; Αν μια άμυνα πρόκειται νάχει κάποια ηθική σημασία δεν θάπρεπε ποτέ νάναι τεχνική αλλά πρέπει να τρέφεται από τα βαθιά ένστιχτα της φυλής. Όπως πάνω-κάτω η Χριστιανική Επιστήμη, ο Ισλαμισμός, ο Βουδδισμός. Η θρησκεία πρέπει ν' αντικατασταθεί μόνο από θρησκεία. Υπάρχει, κατά τύχη, ένας καινούργιος σωτήρας στο Ι.Ο.; Ποιος είναι ο μύθος που μας δίνει να ζήσουμε; Μόνο οι σοφοί είναι ηθικοί από καθαρή πνευματική αλαζονεία, εμείς οι υπόλοιποι χρειαζόμαστε την αιώνια αλήθεια του μύθου.

Θα δείτε απ' αυτή τη σειρά των συνδυασμών ότι το πρόβλημα δεν μ' αφήνει απλώς απαθή και ψυχρό. Το ηθικό πρόβλημα της ελευθερίας του σεξ είναι πραγματικά τεράστιο και αξίζει τον ιδρώτα κάθε ευγενικού ανθρώπου. Ωστόσο 2000 χρόνια Χριστιανισμού μπορούν ν' αντικατασταθούν μόνο από κάτι ισοδύναμο. Μια ηθική αδελφότητα, με το μυθολογικό της τίποτα, που δεν προέρχεται από μια αρχαϊκή – παιδική κινητήρια δύναμη, είναι ένα καθαρό κενό και δεν μπορεί ποτε να ξυπνήσει μέσα στον άνθρωπο το παραμικρό ίχνος αυτής της ζωικής δύναμης, που έρχεται από τα βάθη των αιώνων, και που οδηγεί το αποδημητικό πτηνό πάνω από θάλασσες- χωρίς αυτή τη δύναμη καμιά ακατανίκητη μαζική κίνηση δεν μπορεί να υπάρξει. Φαντάζομαι ένα πολύ λεπτότερο και περισσότερο κατανοητό χρέος της ΨΑ από τη συμμαχία με μια ηθική αδελφότητα. Νομίζω ότι πρέπει να της δώσουμε το χρόνο να εισδύσει στους ανθρώπους από πολλά κεντρικά σημεία, να ξαναζωντανέψει ανάμεσα στους πνευματικούς ανθρώπους μια συμπάθεια για το σύμβολο και το μύθο, και σιγά-σιγά να δώσει στο Χριστό πίσω τη μορφή του προφητικού θεού της αμπέλου, –πράγμα που ήταν ο Χριστός– και κατ' αυτόν τον τρόπο ν' απορροφήσει όλες εκείνες τις εκστατικές έμφυτες δυνάμεις του Χριστιανισμού με το μοναδικό σκοπό να κάνει τη θρησκευτική λατρεία και τον ιερό μύθο αυτό που κάποτε ήταν – μιά μεθυστική γιορτή χαράς που ο άνθρωπος ξαναποκτούσε το ήθος και τη λατρεία ενός ζώου. Αυτή ήταν η ομορφιά και ο σκοπός της αρχαίας θρησκείας, που ο θεός ξέρει από ποιες επικαιρότητες και βιολογικές ανάγκες μετετράπη σ' ένα Ίδρυμα Αθλιότητας. Κι

όμως τι απέραντη μέθη και όργιο βρίσκονται κοιμισμένα μέσα στη θρησκεία μας, περιμένοντας να οδηγηθούν πίσω στον αληθινό τους προορισμό! Μια γνήσια και σωστή ηθική εξέλιξη δεν μπορεί να εγκαταλείψει τον Χριστιανισμό αλλά πρέπει ν' αναπτυχθεί μέσα του, πρέπει να κάνουν να καρποφορήσει ο ύμνος της αγάπης, η αγωνία και η έκσταση πάνω από τον θνήσκοντα και αναγεννώμενο θεό, η μυστική δύναμη του κρασιού, η φοβερή ανθρωποφαγία του Μυστικού Δείπνου· μόνο αυτή η ηθική εξέλιξη μπορεί να υπηρετήσει τις ζωτικές δυνάμεις της θρησκείας. Αλλά μια κοινοπραξία ενδιαφερόντων, μετά από 10 χρόνια διαλύεται.

Η ΨΑ με κάνει «περήφανο και με δυσαρεστεί»· δεν θέλω να τη συνδέσω με τον Forel, αυτόν τον ασκητή Ιωάννη των Ακρίδων, αλλά μ' ό,τιδήποτε είναι δυναμικό και ζωντανό. Το μόνο που μπορεί να κάνει κανείς μ' ένα τέτοιο πράγμα, είναι να τ' αφήσει ν' αναπτυχθεί. Για να είμαι πρακτικός: την κρίσιμη αυτή ερώτηση για την ΨΑ θα την υποβάλλω στο Κογγρέσο της Νυρεμβέργης. Αρκετά εκτονώθηκα για σήμερα –η καρδιά μου πήγαινε να σκάσει μ' αυτά. Σας παρακαλώ μη παρεξηγείτε όλον αυτό τον καταϊγισμό.

Πολλούς θερμούς χαιρετισμούς.

Ειλικρινέστατα δικός σας

Jung.

Freud

Noordwijk, 10 Αυγούστου 1910

Αγαπητέ φίλε,

Μέχρι τώρα σεβόμουνα τις διακοπές σου, αλλά χτες έσπασες τη σιωπή, κι έτσι τώρα νιώθω ελεύθερος να γράψω. Κάθομαι εδώ δίπλα στην πιο όμορφη ακρογιαλιά, παρακολουθώντας ένα απίστευτο ηλιοβασίλεμα, αλλά μερικά πράγματα μου λείπουν, και σε μια ομαλή ακρογιαλιά δεν μπορώ να σκεφθώ τίποτα σημαντικό που θα μπορούσα να κάνω. Εκτός αυτού, δεν έχω μια γωνιά να μένω μόνος και να συγκεντρώσω τις σκέψεις μου. Στις 29 του μηνός υποτίθεται –τίποτα ακόμη δεν έχει τακτοποιηθεί– ότι

παίρνω το βαπόρι στην

Αντβέρπη για τη Γένοβα με τον Ferenczi: σχεδιάζουμε να περάσουμε το Σεπτέμβρη στη Σικελία.

Αύριο περιμένουμε εδώ στο Noordwijk τον πιο απομακρυσμένο γεωγραφικά φίλο μας του οποίου ένας συγγενής έχει εδώ μια βίλλα: τον Jones από το Τορόντο. Μ' έχει κάνει να τον συμπαθήσω πάρα πολύ τον τελευταίο αυτό χρόνο.

Από τον έξω κόσμο έχω πάρει όλων των ειδών τα νέα, που σε συνδυασμό με τα δικά σου λόγια έχω την εντύπωση ότι περνάμε μια κρίσιμη περίοδο, μια αρνητική διακύμανση της ΨΑ. Η υποψία μου επιβεβαιώνεται από την συμπεριφορά ανθρώπων, με ένστιχτο και διορατικότητα, όπως ο Marcinkowski και ο Strohmayer (οι οποίοι, όπως γράφει ο Stekel, δεν θέλουν να γραφτεί τ' όνομά τους στην πρώτη σελίδα του Zentralblatt). Μπορεί να φταίω εγώ, αλλά μετά κάθε γεγονός πάντα είναι εύκολο να βρεθούν οι εξηγήσεις, ενώ το αποτέλεσμα δεν μπορούσε κανείς να το προβλέψει. Εν πάση περιπτώσει, όταν βλέπω αντικειμενικά την κατάσταση, πιστεύω ότι προχώρησα πάρα πολύ βιαστικά. Υπερεκτίμησα την κατανόηση του κοινού για τη σημασία της ΨΑ, δεν θάπρεπε να βιαστώ τόσο πολύ να ιδρύσω το ΙΑ. Η ανυπομονησία μου να σε δω στη σωστή θέση και ο ερεθισμός μου κάτω από την πίεση της ευθύνης μου είχαν επίσης κάποια σχέση μ' αυτό. Για να πούμε την αλήθεια, δεν θάπρεπε να κάνουμε απολύτως τίποτε. Όπως έχουν τα πράγματα, οι πρώτοι μήνες της βασιλείας σου, αγαπητό μου παιδί και συνεχιστή μου, δεν αποδείχτηκαν θαυμάσιοι. Μερικές φορές έχω την εντύπωση ότι ο ίδιος εσύ δεν έχεις πάρει αρκετά σοβαρά το ρόλο σου και δεν έχεις ακόμα αρχίσει να ενεργείς με τρόπο ανάλογο προς το αξίωμά σου. Πιθανώς όλ' αυτά να προέρχονται από την ανυπομονησία της μεγάλης ηλικίας. Τώρα θα πρέπει απλώς να σταματήσουμε για ν' αφήσουμε τα δυσάρεστα γεγονότα να κάνουν τη διαδρομή τους, και στο μεταξύ να συνεχίσουμε το έργο μας. Έχω μεγάλες ελπίδες σ' αυτό το καινούργιο όργανο• ελπίζω να μη δείξεις καμιά εχθρότητα απέναντί του, αλλά να πάρεις την απόφαση τόσο εσύ όσο και οι στενοί συνεργάτες σου να το

υποστηρίξετε. Εκείνος που επιθυμεί να κυβερνήσει πρέπει να καλλιεργήσει προσεκτικά την τέχνη να κερδίζει τους ανθρώπους. Είχα την ιδέα πως είχες μεγάλα προτερήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Όσο για την πληροφόρηση του Κογγρέσου, μου φαίνεται πως θάταν καλό να γίνει και από τα δύο περιοδικά από το Zentralblatt μ' ένα τρόπο περιληπτικό• ο σκοπός του άλλωστε είναι να πληροφορήσει τους αναγνώστες για οτιδήποτε συμβαίνει στην ΨΑ, ένα σκοπό που το Jahrbuch ρητά απέρριψε. Κατά σύμπτωση, μόλις σήμερα πήρα γράμμα από τον Denticke και γράφει ότι ένα αντίτυπο του τόμου που κυκλοφόρησε πριν μια βδομάδα, βρίσκεται στο δρόμο. Δεν θα πρέπει ν' αφήσουμε τον φίλο μας τυπογράφο να μας αναβάλλει ξανά κατ' αυτό τον τρόπο. Αύγουστος αντί για Φλεβάρη είναι πάρα πολύ.

Η διάθεσή μου και η ατμόσφαιρα μ' εμπόδισαν να κάνω οποιαδήποτε δουλειά εδώ. Και δεν μπορώ να ευχαριστηθώ το υπόλοιπο. Κάμποσα πράγματα, π.χ. το δοκίμιο πάνω σε δυο αρχές της Ψ [ψυχή] ήδη με βασανίζουν σα να μου στρίβουν τα έντερα (επίσης υπάρχει σοβαρός λόγος γι' αυτή την μεταφορά). Ενώ βρισκόμουνα ακόμη στη Βιέννη ανακάλυψα πως δεν έχω ανάγκη να σε κλέβω, μια και μπορώ να παραπέμπω σ' ορισμένες παραγράφους στο κεφάλαιο περί Ψ της Ερμηνευτικής των Ονειρων. Πήρα εδώ μερικά φιλοσοφικά άρθρα τα οποία θα διαβάσω όταν νιώσω πιά έξυπνος. Όσον αφορά στο συμβολισμό, μια διαίσθηση που σου έχω ήδη αναφέρει, έγινε για μένα μια υποκειμενική βεβαιότητας: η νηπιακή του και ως εκ τούτου η γενετική προέλευση του. Πρέπει ν' απαντήσω σ' ένα ανόητο γράμμα του Löwenfeld –νομίζει ότι μ' έχει προσβάλλει μ' αυτό. Έχει απόλυτο λάθος. Τον εκτιμώ προσωπικά και δεν περιμένω πως θα καταλάβει τίποτε. Μου έγραψε ένα μεγάλο γράμμα για τη φρίκη που ξεσήκωσε ο Leonardo μου ακόμη και σε πρόσωπα «διακείμενα ευνοϊκά». Αλλά στο σημείο αυτό νιώθω απολύτως ήσυχος, γιατί εγώ ο ίδιος είμαι πολύ ευχαριστημένος με τον Leonardo, και γνωρίζω ότι έχει κάνει εξαιρετική εντύπωση στους λίγους που μπορούν να τον κρίνουν: σ' εσένα, στον Ferenczi, στον Abraham και στον Pfister. Δεν είχα νέα ή απαντήσεις από την Αμερική: σ' ένα πολύ πρόσφατο γράμμα μου είχα ζητήσει από τον Putnam να ηγηθεί μιας

αμερικανικής ομάδας. Ο Jones θα μου πει γι' αυτά που συνέβησαν στις Βρυξέλλες.

Καθώς βλέπεις, τίποτε άλλο έξω από ασήμαντες στενοχώριες και έννοιες. Όσο για σένα, ο λοχαγός θα αντικαθιστά τώρα τον Αύγουστο *in partibus infidelium* για λίγο• είμαι λίγο ενοχλημένος με δαύτον γιατί προφανώς μου στερεί την επίσκεψή σου στην Ολλανδία, και θάθελα να κουβεντιάσω μαζί σου. Σου έχω γράψει μέχρι τώρα ότι ο πρώτος τόμος των Δοκιμίων πάνω στη θεωρία της Νεύρωσης εμφανίζεται σε μια καινούργια έκδοση και ότι ο Denticke θέλει να του γράψω έναν πρόλογο; Νομίζεις πως θάπρεπε να το κάνω, κι αν ναι, θάθελες να το διαβάσεις; Θα ασχολείται φυσικά με τις πρόσφατες εξελίξεις στην ψυχανάλυση και τις αντιτιθέμενες τάσεις, αλλά δεν μου φαίνεται απαραίτητο.

Με εγκάρδιες ευχές για ένα ήσυχο τέλος των διακοπών σου,

Πάντα δικός σου,

Freud

Jung

Küsnach – Zürich,
11 Αυγούστου 1910

Αγαπητέ καθηγητά Freud

Βλέπω τώρα πως το ντεμπούτο μου ως αντιβασιλέως αποδείχτηκε πολύ λίγο λαμπρό κι' αυτό γιατί αναμείχθηκα στις αντιθέσεις του Adler και του Stekel. Θα προσπαθήσω νάμαι καλλίτερος την προσεχή φορά. Όσον αφορά στο όργανο της Βιέννης, όλους όσους έχω κοντά μου, τους ενθαρρύνω να συνεργασθούν –και θα συμβάλλω και ο ίδιος στο πρώτο τεύχος– όχι πολλά πράγματα μια και τα χέρια μου είναι εντελώς άδεια, θάπρεπε να το περιμένει κανείς πως ο Leonardo θα συναντούσε αντίδραση εφ' όσον η πνευματική ελευθερία αυτής της εργασίας ξεπερνάει πολύ κάθε προηγούμενο. Στο μεταξύ, διάβασα για τον Leonardo ούτως ώστε να εμβαθύνω τη

γνώμη μου για την εργασία σας και να φτάσω ως κάτω, στα θεμέλια –έχετε δίκιο σ' όλα τα σημεία. Αν μπορούμε να στηριζόμαστε στα δεδομένα– τότε, δεν μπορεί νάταν παρά μονάχα όπως τα λέτε. Αυτά τα οποία υποστηρίζονται από τον όχλο δεν υπάρχουν ούτε εδώ ούτε εκεί. Η εργασία είναι πολύ καλοφτιαγμένη και οδηγεί σε υψηλές σφαίρες γνώσης. Μόνο οι ηλίθιοι θα σκοντάψουν πάνω στις δυσκολίες της λεπτομέρειας. Η χαρά να βρίσκεσαι, ο θεός ξέρει πόσες δεκαετίες, μπροστά απ' αυτούς τους αργόστροφους είναι σκληρή.

Προσπαθώ να είμαι όσο μπορώ πιο φιλικός με τους ανθρώπους. Για νάχω όμως κάποιο αποτέλεσμα θάπρεπε ν' απασχολούμαι μέρα νύχτα. Πριν γυρίσω καλά-καλά την πλάτη μου, αρχίζουν τις παράνοιες. Το λάθος δεν είναι δικό μου• το λάθος βρίσκεται στην πρόοδο της ΨΑ σας. Είναι αναπόφευκτο ότι μια ακτίδα φωτός θα ξεφύγει από τυχαίες παρατηρήσεις, και θ' αποκαλύψει τη γρήγορη άνοδο της γνώσης που ως τώρα την απολαμβάναμε σιωπώντας. Κάθε μια από τις σπίθες αυτές είναι μια απειλή και μια ύβρις από μόνη της. Το ξέρω αυτό πολύ καλά και κάνω ότι μπορώ να μη μιλάω, αλλά «εκ του περισσεύματος της καρδιάς ομιλώ», αν και σπάνια. Συμφωνώ μ' όλη μου την καρδιά ότι προχωρήσαμε πάρα-πολύ γρήγορα. Ακόμα κι ανάμεσα στους «διατεθειμένους ευνοϊκά» πάρα είναι πολλοί εκείνοι που δεν έχουν την παραμικρή ιδέα του θέματος με το οποίο ασχολείται η ψυχανάλυση και κυρίως της ιστορικής της σημασίας. Έχω τώρα τ' αυτιά μου τεντωμένα προς τους αντιπάλους μας. Λένε μερικά πράγματα πολύ αξιοπρόσεκτα, που θάπρεπε να μας ανοίξουν τα μάτια προς μερικές κατευθύνσεις. Όλοι αυτοί οι ψίθυροι για αίρεση, μυστικισμό, φρασεολογία αποκρυφιστική, μύηση, κ.τ.λ. κάτι σημαίνουν. Ακόμη και η βαθιά ριζωμένη βλασφημία, η ηθική αγανάκτηση, μπορούν να έχουν για στόχο τους κάτι συναρπαστικό που έχει όλα τα στολίδια μιας θρησκείας. Επίσης το ιδεώδες μας θα μπορούσε νάταν μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω. Θα μπορούσε άραγε αυτό να καταστεί μια φράση, όσο κι αν δεν προβλέπεται, στην ανάπτυξη της ΨΑ; Το μεγάλο σας ενδιαφέρον για τους θεολόγους είναι ύποπτο. Και τελικά, η ΨΑ αναπτύσσεται σ' ένα πολύ στενό χώρο ομοφρόνων. Η απομόνωση είναι σαν τη ζεστή

βροχή. Γι' αυτό, λοιπόν, θάπρεπε ο χώρος αυτός να περιφραχτεί ενάντια στις φιλοδοξίες του κοινού, για πολύ καιρό. Γι' αυτό δέν είμαι καθόλου ενοχλημένος απ' αυτή την περίοδο της καταπίεσης.

Είναι μια εξασφάλιση της αμόλυπτης απόλαυσης, όπως μια όμορφη κοιλάδα ψηλά στα βουνά που δεν ανακαλύφθηκε ακόμη από τους Thos. Cook & Co.

Πρόσθετα, η ΨΑ είναι πολύ μεγάλη αλήθεια για να γίνει δημόσια παραδεκτή. Γενικώς θάπρεπε να δοθούν πρώτα στην κυκλοφορία αποσπάσματα παραλλαγμένα και ελαφρά αραιωμένα. Επίσης η αναγκαία απόδειξη δεν έχει ακόμα παρουσιασθεί, ότι δηλαδή, δεν είσαστε εσείς που ανακαλύψατε την ΨΑ αλλά ο Πλάτων, ο Θωμάς ο Ακινάτης και ο Κάντ, προσθέτοντας τον Kuno Fischer και τον Wundt. Μετά θα κληθεί ο Hoche στην έδρα της ΨΑ στο Βερολίνο και ο Aschaffenburg σε μια έδρα στο Μόναχο. Τότε, θ' ανατείλλει η Χρυσή Εποχή. Μετά από τα πρώτα 1000 χρόνια η ΨΑ θα ανακαλυφθεί ξανά στο Παρίσι, και τότε θ' αντιδράσει η Αγγλία γι' άλλα 500 χρόνια και στο τέλος δεν θάχει καταλάβει κανείς τίποτε.

Μετά από αυτό το όραμα της Αποκαλύψεως ξαναγυρίζω στο παρόν. Βρίσκομαι στο σπίτι τρεις μέρες τώρα, και στις 14 ξαναγυρίζω στο στρατό μέχρι το τέλος του μηνός. Τον Σεπτέμβρη η γυναίκα μου περιμένει να γεννηθεί το παιδί. Στις αρχές Οκτωβρίου (1-14) πηγαίνω με το ποδήλατο στην Ιταλία (στη Βερόνα;) Αν ήσασταν πιο κοντά, θα μπορούσα να σας συναντήσω για μια-δυο μέρες το Σεπτέμβρη. Αλλά η Σικελία είναι πάρα πολύ μακριά. Πρόσθετα, έχω μυστικές υποχρεώσεις στο ασυνείδητό μου («inconscient supérieur») όσον αφορά στη Ρώμη και το νότο, που κάνουν εντελώς αδύνατο το γρήγορο προσπέρασμά τους διασχίζοντας την χώρα. Ιδιαίτερα η Ρώμη δεν μου επιτρέπεται ακόμη, αλλά όλο και πλησιάζω και ακόμη το περιμένω με λαχτάρα να συμβεί κάποια παράξενη στιγμή...

Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung

Jung

Küsnach – Zürich,
12 Ιουνίου 1911

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Από την τελευταία φορά που σας έγραψα (εδώ και πάρα-πολύ καιρό, αλλοίμονο!) έχω κάνει καλή χρήση του χρόνου μου. Ήμουν στη Συνάντηση των Ελβετών Ψυχιάτρων στη Λωζάνη, και μίλησα για τους «τύπους της φαντασίας του ασυνειδήτου». Τα πράγματα αυτά είναι συνεισφορές, και επεξεργασίες της με-λέτης μου στο τρέχον τεύχος του Jahrbuch, που συμπτωματικά διαμορφώνεται τρομερά σιγά (λόγω του πλούσιου υλικού). Οτιδήποτε και να κάνω τώρα στρέφεται γύρω από τα περιεχόμενα και τους τύπους της φαντασίας του ασυνειδήτου. Νομίζω πως έχω ήδη μερικά, πράγματι πολύ καλά, αποτελέσματα. Θα δείτε πως αυτή η έρευνα είναι η αναγκαία προκαταρκτική εργασία για τη ψυχολογία της σχιζοφρένειας. Η περίπτωση του Spielrein είναι η απόδειξη σ' αυτό (βρίσκεται στο Jahrbuch). Συχνά επιθύμησα να είσαστε εδώ, για να μπορέσω να κουβεντιάσω μια δύσκολη περίπτωση: Σχιζοφρένεια, μαζί –θα μπορούσε κάλλιστα να πει κανείς–, με ένα τρομερό σύστημα φαντασίας ασυνειδήτου που έπρεπε να το φέρω στο φως της ημέρας με ανομολόγητη προσπάθεια και υπομονή. Και στην κορυφή όλων αυτών μόνιμος κίνδυνος αυτοκτονίας. Μια πραγματικά διαβολεμένη περίπτωση, αλλά εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και διδακτική. Η περίπτωση είναι ιδιαίτερα επώδυνη, γιατί τώρα αρχίζω να βλέπω αυτά που δεν έβλεπα με την περίπτωση Honegger. Φαίνεται πως στη σχιζοφρένεια πρέπει με κάθε θυσία να φέρεις στο φως τον εσωτερικό κόσμο που δημιουργήθηκε από την εσωστρέφεια της libido, ο οποίος στους παρανοϊκούς εμφανίζεται ξαφνικά σε παραμορφωμένο σχήμα ως παραπλανητικό σύστημα (Schreber), πράγμα που προφανώς κατάφερα να κάνω στην παρούσα περίπτωση, αλλά δεν μπόρεσα να το κάνω στον Honegger γιατί δεν είχα ιδέα. Λέω στον εαυτό μου ότι αυτή η έλλειψή μου γνώσης, οδήγησε στο θάνατό του. Τι θα γινόταν αν η άποψη αυτή θάπρεπε να επιβεβαιωθεί; Έχω ένα αίσθημα πως κάνω ζωτομία πάνω σε ανθρώπινα όντα με μια έντονη εσωτερική αντίδραση. Φαίνεται πως

η εσωστρέφεια δεν οδηγεί μόνον, όπως στην υστερία, σε μια επανεκδήλωση των παιδικών αναμνήσεων, αλλά επίσης και σε μια χαλάρωση των ιστορικών στρωμάτων του ασυνειδήτου, και κατ' αυτόν τον τρόπο εμφανίζει επικίνδυνες μορφές που βγαίνουν στο φως μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Τα βράδια απασχολούμαι πολύ με την αστρολογία. Κάνω ωροσκοπικούς υπολογισμούς για να βρω το νήμα μέχρι τον πυρήνα της ψυχολογικής αλήθειας. Βρήκα μερικά αξιοπρόσεκτα πράγματα που, σίγουρα, θα σας φανούν απίστευτα. Στην περίπτωση κάποιας κυρίας, η μελέτη της θέσης των αστερών κατά την γέννησή της έδωσε μιαν αρκετά ακριβή εικόνα του χαρακτήρα της, με μερικές βιογραφικές λεπτομέρειες που δεν αφορούσαν σ' αυτήν αλλά τη μητέρα της – και τα χαρακτηριστικά ταίριαζαν ακριβώς στη μητέρα της. Η κυρία υποφέρει από τρομερό σύμπλεγμα μητέρας. Τολμώ να πω ότι μια μέρα θ' ανακαλύψουμε στην αστρολογία ένα μεγάλο μέρος γνώσης που έχει διαισθητικά προβληθεί στον ουρανό. Παραδείγματος χάριν, φαίνεται πως τα σημεία του ζωδιακού κύκλου είναι εικόνες του χαρακτήρα, μ' άλλα λόγια σύμβολα της libido που αναπαριστούν τις χαρακτηριστικές ιδιότητες της libido σε μια δεδομένη στιγμή...

Ελπίζω να είσαστε τόσο καλά όσο κι εμείς.

Ευχαριστώ πολύ για τις συμβουλές σας. Η στενοχώρια ήταν αρκετά πραγματική –αλλά αποδείχθηκε ψυχογενής αφού, καθώς ξέρουμε, στις γυναίκες αρέσει ν' αποσπούν την συγκίνηση του άνδρα.

Με θερμότετους χαιρετισμούς. Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung

Freud

Vienna

13 Οκτωβρίου 1911

Αγαπητέ φίλε,

Στέλνω σε σένα, στη μοναξιά σου μέσα στο στρατό, την ακόλουθη συνεισφορά στις συζητήσεις μας, πάνω στο υλικό του Γιλγαμές.

Αν και δεν αγωνίζομαι για την ερμηνεία του Γιλγαμές και του Εσμπάνι ως ανδρών και ως ακατέργαστου αισθησιασμού, παρ' όλα αυτά μου φαίνεται πως τέτοια ζευγάρια που αποτελούνται από ένα ευγενικό μέλος κι από ένα ταπεινό (συνήθως αδέρφια) είναι ένα μοτίβο που διατρέχει ολόκληρη τη μυθολογία και τη λογοτεχνία. Η τελευταία μεγάλη παραφυάδα τέτοιου τύπου είναι ο Δον Κιχώτης με τον Σάντσο Πάντσα. Από τις μυθολογικές μορφές, οι πρώτοι που μου έρχονται στο μυαλό είναι οι Διόσκουροι (ο ένας θνητός, ο άλλος αθάνατος) και διάφορα ζευγάρια αδελφών ή διδύμων του τύπου Ρωμύλου και Ρώμου. Ο ένας είναι πάντοτε ασθενέστερος από τον άλλον και πεθαίνει γρηγορότερα. Στον Γιλγαμές αυτό το παλαιότατο μοτίβο των άνισων ζευγαριών εξυπηρετεί για να παρουσιάσει τη σχέση ανάμεσα στον άνδρα και τη libido.

Τα αρχαία αυτά μοτίβα ξαναερμηνεύονται πάντα (ακόμη, παραδέχομαι, και με την αστρονομία)• αλλά ποια είναι η αρχική τους πηγή;

Όσον αφορά στο μοτίβο που συζητάμε δεν είναι δύσκολο να το πούμε. Ο ασθενέστερος δίδυμος που πεθαίνει πρώτος είναι ο πλακούς, ή το ύστερο απλώς διότι γεννιέται κανονικά μετά τη γέννηση του παιδιού από την ίδια μητέρα. Αυτή την ερμηνεία την βρήκαμε εδώ και μερικούς μήνες στην εργασία ενός σύγχρονου μελετητή της μυθολογίας που αγνοεί εντελώς την ΨΑ. Αυτός, για μια φορά ξέχασε την επιστήμη του, και είχε μια καλή ιδέα. Αλλά στο βιβλίο του Frazer Golden Bough τομ. I, μπορεί να διαβάσει κανείς ότι, ανάμεσα σε πολλούς πρωτόγονους λαούς το ύστερον ονομάζεται αδελφός (αδελφή) ή δίδυμον, και του συμπεριφέρονται ανάλογα, δηλαδή, όσον αφορά στην τροφή και την φροντίδα –και φυσικά δεν μπορεί να συνεχίσει για πολύ. Αν υπάρχει κάτι τέτοιο όπως η φυλογενετική μνήμη στο άτομο, πράγμα που ευτυχώς σύντομα θάναι αναμφισβήτητο, αυτό είναι επίσης και η πηγή της παράξενης άποψης των «doppelgänger».

Ήθελα μόνο να σε καταπλήξω με το νέο ότι βασικά ο Εσμπάνι

είναι το «ύστερον» του Γιλγαμές. Όλων των ειδών οι ιδέες και οι συνδέσεις σ' αυτό το υλικό παραμένουν ακόμη θαμμένες. Είναι κρίμα που μόνο σε τέτοια τεχνικά θέματα μπορούμε να δουλεύουμε μαζί.

Εγκάρδια δικός σου,
Freud.

Jung

Barracks, St. Gallen (μέχρι τις 31 Οκτ.).

17 Οκτωβρίου 1911

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Πολλά ευχαριστώ για τα δυο σας γράμματα και όλα τους τα νέα. Τα συμβάντα στη Βιέννη μ' ενδιέφεραν. Μπορούμε να μάθουμε σύντομα τα ονόματα των διαφωνούντων; Κατά την γνώμη μου η εκκαθάριση αυτή είναι ευλογία.

Ο Pfister –τόβλεπα νάρχεται. Δεν θα μπορούσε να υψώσει το γάμο του πάνω από τον οργασμό περισσότερο απ' ότι ο Αρχιμήδης θα μπορούσε να κινήσει τον κόσμο έκτος κι αν ένα σταθερό σημείο είχε ξαφνικά υλοποιηθεί μέσα στο κενό. Έτσι λοιπόν έγινε το θαύμα και γεννήθηκε «ένα πουλί φορτωμένο με δηλητήριο πτώματος», το οποίο σύμφωνα με τους κανόνες έχει τόνομα ενός κοριτσιού, και τον δελεάζει σιγά-σιγά προς δρόμους αμαρτωλούς. Το ξέρω αυτό το μικρό γοητευτικό πουλί. Αλλά φαίνεται ότι, το μόνο που θέλει είναι να τον δελεάσει και να τον βγάλει από το κλουβί του, όχι να τον παντρευθεί. Κι όμως, το βασικό είναι να τον δελεάσει και να τον βγάλει έξω. Αν το καταφέρει, ο Pfister μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του ευτυχή.

Η συνεισφορά σας στο συμβολισμό των αδελφών, με τον υπαινιγμό σας γι' αυτόν στη Ζυρίχη, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και πολύ αξιόλογη. Καθώς ανακάλυψα από τότε, ο συμβολισμός είναι πλατιά διαδεδομένος και πολύ παλιός. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων γι' αυτή τη συνεισφορά, μια και ταιριάζει τόσο πολύ με μερικές άλλες παρατηρήσεις που με άναγκάσανε να συμπεράνω ότι οι ούτως ειπείν «πρώτες αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας» δεν είναι

ατομικές αναμνήσεις αλλά φυλογενετικές. Εννοώ, φυσικό, τις πρώτες-πρώτες αναμνήσεις όπως η γέννηση, ο θηλασμός κ.λ.π. Υπάρχουν πράγματα που η μόνη εξήγηση που έχουν είναι εντός της μήτρας: μεγάλο μέρος του συμβολισμού του νερού, μετά τα περιτυλίγματα και τα στριφογυρίσματα που φαίνεται να συνοδεύονται με παράξενα ερεθίσματα στο δέρμα (ομφάλιος λώρος και υμένας). Μόλις τώρα η Αγάθη μου έχει τέτοια όνειρα· σχετίζονται πολύ με τις ιστορίες γεννήσεως κά-ποιου Νέγρου, όπου επίσης λαμβάνουν χώρα αυτά τα τυλίγματα μέσα σε κάποιο γλοιώδες υλικό. Νομίζω ότι θα βρούμε απείρως περισσότερα πράγματα απ' ότι τώρα υποθέτουμε πως είναι φυλογενετικές αναμνήσεις.

Εδώ πάνω είμαι πολύ ξεκομμένος από τη φασαρία του κόσμου. Ακούω και βλέπω ελάχιστα. Τα βράδια είναι αναγκαστικά αφιερωμένα στην ευθυμία.

Πολλά χαιρετίσματα,
Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung

Emma Jung

Küsnacht, 30 Οκτωβρίου [1911]

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Πράγματι δεν ξέρω πού βρίσκω το κουράγιο να σας γράψω αυτό το γράμμα, αλλά είμαι σίγουρη ότι δεν είναι αλαζονεία· μάλλον ακολουθώ αυτό που μου υπαγορεύει το ασυνείδητό μου, που τόσες φορές έχω βρει πως έχει δίκιο, και που ελπίζω πως δεν θα με παραπλανήσει κι αυτή τη φορά.

Από τότε που μας επισκεφθήκατε εδώ, βασανίζομαι απ' την ιδέα πως η σχέση σας με τον άνδρα μου δεν είναι εντελώς όπως θάπρεπε νάναι, και καθώς, σίγουρα, ώφειλε να μην είναι έτσι, επιθυμώ να προσπαθήσω να κάνω ό,τι περνάει από το χέρι μου. Δεν ξέρω αν εξαπατώ τον εαυτό μου όταν σκέφτομαι πως κατά

κάποιο τρόπο δεν συμφωνείτε απόλυτα με τους «Μετασχηματισμούς της Libido». Δεν μιλήσατε καθόλου γι' αυτό, κι όμως νομίζω ότι θάκανε τόσο καλό και στους δυο σας, αν κάνατε μια εξαντλητική συζήτηση. Ή είναι κάτι άλλο; Αν είναι έτσι, σας παρακαλώ αγαπητέ Κύριε καθηγητά, πέστε μου τι είναι• γιατί δεν αντέχω να σας βλέπω τόσο παραιτημένο, και, ακόμη πιστεύω ότι η παραίτησή σας σχετίζεται όχι μόνο με τα πραγματικά παιδιά σας (μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση όταν μιλήσατε γι' αυτό) αλλά και με τους πνευματικούς γιουούς σας• διαφορετικά θα είχατε τόσο λίγους λόγους να παραιτηθείτε.

Παρακαλώ μην πάρετε την πράξη μου σαν παρέμβαση και μη με βάλλετε ανάμεσα στις γυναίκες που, όπως μου είπατε κάποτε, πάντα κατέστρεφαν τις φιλίες σας. Ο άνδρας μου φυσικά δεν ξέρει τίποτα γι' αυτό το γράμμα, και σας παρακαλώ μη τον θεωρήσετε υπεύθυνο γι' αυτό, και μην του δείξετε την οποιαδήποτε δυσάρεστη συνέπεια που μπορεί νάχε πάνω σας αυτό το γράμμα.

Ελπίζω παρ' όλα αυτά ότι δεν θα θυμώσετε με τη μεγάλη θαυμάστριά σας.

Emma Jung

Emma Jung

Küsnacht, 14 Νοεμβρίου 1911

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Θυμώσατε πολύ με το γράμμα μου, δεν είναι έτσι; Κι εγώ το ίδιο. Τώρα θεραπεύτηκα από τη μεγαλομανία μου, και διερωτώμαι τι διάβολο έκανε το ασυνείδητο να διαλέξει εσάς, μέσα απ' όλους τους ανθρώπους, σαν θύμα της τρέλλας αυτής. Κι εδώ πρέπει να ομολογήσω, πολύ απρόθυμα, ότι έχετε δίκιο: το τελευταίο μου γράμμα, ιδιαίτερα ο τόνος του, πραγματικά απευθυνόταν στην imago του πατέρα, η οποία φυσικά θάπρεπε ν' αντιμετωπίζεται χωρίς φόβο. Η ιδέα αυτή δεν μου πέρασε ποτέ από το μυαλό• σκεφτόμουν ότι γνωρίζοντας την πλευρά της μεταβίβασης της πατρικής στάσης προς εσάς, όλα θα ξεκαθαρίζανε

και δεν θα μου κανανε κανένα κακό. Έχοντας σκεφθεί τόσον καιρό πριν σας γράψω και έχοντας, έτσι πίστευα, κατανοήσει εντελώς τα δικά μου κίνητρα, το ασυνείδητο μου έπαιξε τώρα με ιδιαίτερη πονηριά ένα άλλο παιχνίδι: διότι δεν μπορείτε να φαντασθείτε πόσο το απολαμβάνω που γελοιοποιήθηκα μπροστά σας. Το μόνο που εύχομαι κι ελπίζω είναι ότι η κρίση σας δεν θα είναι πάρα-πολύ αυστηρή.

Υπάρχει, ωστόσο, ένα πράγμα εναντίον του οποίου πρέπει να υπερασπίσω τον εαυτό μου, και αυτό είναι ο τρόπος που παίρνετε τις «φιλικές επικρίσεις» μου, όπως τις λέτε. Κατ' αρχάς, καθόλου δεν εννοώ ότι ο Κάρλ δεν θάπρεπε να υπολογίζει καθόλου τη γνώμη σας: δεν συζητείται ότι αναγνωρίζει κανείς μίαν αυθεντία, κι αν δεν μπορεί, αυτό δεν είναι παρά σημείο υπεραναπλήρωσης ανασφάλειας. Έτσι, λοιπόν, δεν εννοώ αυτό, ήταν μόνο τα υπόλοιπα που τον έκαναν ανήσυχο και ασταθή, πράγμα που μου φαινόταν περιττό. Για να πω την αλήθεια, πρέπει να ομολογήσω πως κι εδώ επίσης έχασα το στίγμα, χωρίς να το υποψιάζομαι. Τελευταία ο Κάρλ ανέλυε τη στάση του στη δουλειά του και ανακάλυψε μερικά σημεία στα οποία αντιστεκότανε, είχα συνδέσει αυτές τις ανησυχίες για το Μέρος II με την συνεχή του στενοχώρια για το τι θα λέγατε εσείς γι' αυτό κ.τ.λ. Φαινόταν ν' αποκλείεται ότι θα μπορούσε ν' αντιστέκεται στην ίδια του τη δουλειά· αλλά τώρα προκύπτει πως ο φόβος αυτός της γνώμης σας ήταν απλώς ένα πρόσχημα για να μην προχωρήσει στην αυτο-ανάλυση που είναι και το πραγματικό νόημα αυτής της εργασίας. Συνειδητοποίησα ότι, κατ' αυτό τον τρόπο, κάτι που βρίσκεται στο άμεσο περιβάλλον του το πρόβαλα στη μακρυνή Βιέννη και είμαι θυμωμένη που πάντα κανείς βλέπει σαν χειρότερο εκείνο που βρίσκεται κοντύτερα.

Επίσης παρεξηγήσατε εντελώς την απρόσκλητη, το παραδέχομαι, ανάμιξη στις οικογενειακές σας υποθέσεις. Ειλικρινά δεν ήθελα να ρίξω κάποια σκιά πάνω στα παιδιά σας. Το ξέρω πως είναι καλά παιδιά και ούτε κατά το ελάχιστο ποτέ αμφέβαλα γι' αυτό. Ελπίζω ότι δεν πιστεύετε στα σοβαρά πως ήθελα να πω όταν ήταν «καταδικασμένα νά γίνουν ανώμαλα». Δεν έγραφα τίποτε που θα

μπορούσε ακόμα κι από μακριά να εννοεί κάτι τέτοιο. Το ξέρω πως τα παιδιά σας έχουν ζητήματα σωματικών ασθενειών, μόνο που ήθελα να ρωτήσω, αν αυτά τα φυσικά συμπτώματα δεν θα μπορούσαν να ρυθμισθούν με κάποιο φυσικό τρόπο, έτσι που θα μπορούσε να υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη αντίστασης. Μια κι έχω κάνει μερικές καταπληκτικές ανακαλύψεις στον εαυτό μου προς αυτή την κατεύθυνση, και δεν τον θεωρώ ιδιαίτερα ανώμαλο ή καταφανώς υστερικό, σκέφθηκα πως παρόμοια φαινόμενα δυνατόν να υπάρχουν και σ' άλλους ανθρώπους επίσης. Θα ήμουν ευγνώμων αν με διαφωτίζατε.

Ότι με νομίζετε άξια να συζητήσετε μαζί μου τις πιο προσωπικές σας υποθέσεις είναι κάτι για το οποίο σας ευχαριστώ μ' όλη μου την καρδιά. Ό,τι μου λέτε φαίνεται τόσο πειστικό που δεν έχω παρά να το πιστέψω, αν και ένα μεγάλο μέρος μέσα μου παλεύει εναντίον του. Πρέπει, ωστόσο, να παραδεχτώ πως εσείς έχετε την πείρα κι εγώ δεν την έχω, συνεπώς είμαι ανίκανη ν' αντιπαραθέσω κάποια πειστική απάντηση. Πάντως, έχετε δίκιο για ένα πράγμα: ό,τιδήποτε και οποιοσδήποτε και νάναι, η όλη υπόθεση δεν είναι παρά μια ευλογία με αδέξια συγκάλυψη, την οποία σας παρακαλώ να συγχωρήσετε.

Σας παρακαλώ μην γράψετε τίποτε απ' αυτά στον Κάρλ' όπως είναι, τα πράγματα με μένα πάνε αρκετά άσχημα.

Emma Jung

Freud

13 Ιουνίου 1912, Vienna

Αγαπητέ Φίλε,

Για το ερώτημα της libido, θα δούμε. Η φύση της αλλαγής που έκανες δεν μου φαίνεται εντελώς ξεκάθαρη και δεν ξέρω τίποτε για τα κίνητρά της. Μόλις είμαι καλλίτερα πληροφορημένος, σίγουρα θα μπορέσω να είμαι αντικειμενικός, ακριβώς γιατί γνωρίζω πολύ καλά τις τάσεις μου. Ακόμα κι αν δεν μπορούμε να συμφωνούμε αμέσως, δεν υπάρχει λόγος να υποθέτουμε ότι αυτή η

επιστημονική διαφορά θα μας αποσπάσει από την προσωπική μας σχέση.

Θυμάμαι πως υπήρχαν βαθύτερες διαφορές ανάμεσά μας στην αρχή των σχέσεων μας. Το 1908 μου ανέφεραν από διάφορες πλευρές ότι «μια αρνητική ταλάντευση» είχε συμβεί στο Burghölzli, ότι οι απόψεις μου είχαν παραγκωνισθεί. Αυτό δεν μ' εμπόδισε να σ' επισκεφθώ στη Ζυρίχη: στην πραγματικότητα αυτός ήταν ο λόγος να το κάνω, και όλα τα βρήκα εντελώς διαφορετικά απ' ό,τι με είχαν κάνει να τα περιμένω. Συνεπώς δεν μπορώ να συμφωνήσω μαζί σου όταν μου λες ότι η αποτυχία μου να πάω στη Ζυρίχη από την Κοστάντσα είχε σαν κίνητρο την δυσαρέσκεία μου στη θεωρία σου για τη libido. Λίγους μήνες νωρίτερα θα μ' είχες πιθανώς γλυτώσει απ' αυτές τις εξηγήσεις, κι ακόμη πιο πολύ διότι οι συνθήκες δεν τις δικαιώνουν. Τα πράγματα έχουν ως εξής: λόγω ασθενείας μέσα στην οικογένειά μου η επίσκεψή μου στον Binswanger αποφασίστηκε οριστικά μόνο λίγες μέρες πριν. Όταν είδα πως θάταν δυνατό, σου έγραψα για να ξέρεις τον χρόνο αφίξεώς μου, και τότε θα βρίσκομαι στην Κοστάντσα. Μετά πέρασα δύο νύχτες και μια μέρα στο τραίνο, ούτως ώστε να μπορέσω να περάσω δύο νύχτες και δύο μέρες σε ένα μέρος. Μετά από μια περίοδο εξαντλητικής εργασίας αυτό το ταξίδι ήταν μάλλον αρκετό. Για να πάω στη Ζυρίχη θάπρεπε να στερήσω από αυτόν που με φιλοξένησε το μισό από το χρόνο πού του είχα διαθέσει, είχα ειδικό λόγο να θέλω να συζητήσω με τον Binswanger εκείνο τον καιρό. Αν όμως είχες έρθει στη Κοστάντσα να περάσεις μισή μέρα θάταν για όλους μας ευχάριστο. Δεν σου ζήτησα νάρθεις, γιατί είναι μια παράλογη απαίτηση να ζητάς από κάποιον να περάσει μια μέρα κατ' αυτό τον τρόπο αν έχει κάτι καλλίτερο να κάνει ή θέλει ν' αναπαυθεί. Αλλά θάχα χαρεί πολύ αν εσύ μόνος σου το είχες σκεφθεί. Ο Binswanger δεν θα τόχε παρεξηγήσει, γιατί τηλεφώνησε στον Häberlin ζητώντας του να έρθει – όπως κι έγινε, ο ίδιος δεν μπορούσε γιατί η γυναίκα του έλειπε σε διακοπές. Η παρατήρησή σου με πληγώνει γιατί δείχνει πως δεν νιώθεις σίγουρος για μένα. Όσο για εδώ δεν υπάρχουν πολλά προς ανακοίνωση. Τα βράδια μας της Τετάρτης σταμάτησαν. Το Imago πάει μια χαρά και ήδη έχουμε 230 συνδρομητές.

Το βιβλίο του Adler Επί του νευρικού χαρακτήρος βγήκε εδώ και λίγες μέρες. Δεν νομίζω πως θα το διαβάσω, αλλά ήδη γνωρίζω μερικά κομμάτια απ' αυτό. Ίσως κατακτήσει το Βιεννέζικο οχυρό που σε μας αντιστάθηκε τόσο πεισματικά. Μπορεί να το κρατήσει. Το Βιεννέζικο ενδιαφέρον για το Imago, π.χ., είναι καταφανώς μικρό, ενώ εμφανίζονται συνδρομητές από κάτι μικρές πόλεις της Γερμανίας που δεν θα το περίμενε κανείς.

Ένα μεγάλο βιβλίο του Rank για το πρόβλημα της αιμομιξίας στη λογοτεχνία βρίσκεται ήδη για σελιδοποίηση.

Με πολλούς χαιρετισμούς
Δικός σου,
Freud

Freud

Vienna, 14 Νοεμβρίου 1912

Αγαπητέ Dr Jung,

Σε χαιρετώ για την επιστροφή σου από την Αμερική, όχι πια με τα ίδια αισθήματα όπως τότε στη Νυρεμβέργη –αυτή τη συνήθεια το κατάφερες να μου την σπάσεις– αλλά πάντως με αρκετή συμπάθεια, ενδιαφέρον, και ικανοποίηση για την προσωπική σου επιτυχία. Πολλά ευχαριστώ για τα νέα γύρω από την κατάσταση των πραγμάτων στην Αμερική. Αλλά ξέρουμε ότι η μάχη δεν θα αποφασισθεί εκεί κάτω. Έχεις περιορίσει αρκετά την αντίδραση με τις τροποποιήσεις σου, αλλά δεν θα σε συμβούλευα να τις θεωρήσεις κέρδη σου διότι, όπως ξέρεις, όσο περισσότερο απομακρύνεσαι από αυτό που είναι καινούργιο στη ΨΑ, τόσο περισσότερο είσαι σίγουρος ότι θα χειροκροτηθείς και τόσο λιγώτερη αντίσταση θα συναντήσεις.

Μπορείς να υπολογίζεις στην αντικειμενικότητά μου και ως εκ τούτου στη συνέχεια της σχέσεώς μας. Εξακολουθώ να πιστεύω ότι οι προσωπικές διαφορές είναι απόλυτα δικαιολογημένες, και εξακολουθώ να αισθάνομαι την ίδια ανάγκη να συνεχισθεί η συνεργασία μας. Θα πρέπει να σου υπενθυμίσω ότι πρωτογίναμε φίλοι σε μια εποχή που είχες επιστρέψει στην τοξική θεωρία της

σχιζοφρένειας.

Πρέπει ν' αναγνωρίσω ότι το άρπισμά σου πάνω στο «Kreuzlingen gesture» το βρίσκω ακατανόητο και προσβλητικό, αλλά υπάρχουν πράγματα που δεν μπορούν να τακτοποιηθούν με τα γράμματα.

Με αγωνία περιμένω ένα ανάπτυπο των διαλέξεων σου, γιατί η εκτεταμένη μελέτη σου για τη libido, μέρος της οποίας –όχι ολόκληρη– μου άρεσε πάρα πολύ, δεν μου διευκρίνησε τις καινοτομίες σου όπως θα το επιθυμούσα.

Το γράμμα μου στον Riklin, που το έγραψα πριν μάθω ότι είχες γυρίσει, σου δίνει την απάντηση στις πληροφορίες που ζητάς για τις εξελίξεις στο Zentralblatt. Χάριν ολοκλήρωσής θα σου πω λιγα ακόμα. Υποθέτω ότι ξέρεις τώρα γιατί αποσύρθηκα από διευθυντής, αντί ν' αλλάξω τον διευθυντή συντάξεως. Είδα ότι δεν είχα τη δύναμη, ότι ο εκδότης συντάσσονταν με τον Stekel και θα βρισκανε κάποιο πλάγιο τρόπο να με εξαναγκάσουν να φύγω, πράγμα που θα προκαλούσε σοβαρές απώλειες. Για ένα ολόκληρο χρόνο θάπρεπε να έχω την ευθύνη ενός περιοδικού που θα το κατηύθυνε ο Stekel όπως ήθελε και πάνω στο οποίο εγώ δεν θα μπορούσα ν' ασκήσω καμιά επίδραση. Και κατά τον επόμενο Σεπτέμβρη θάχαμε μείνει χωρίς ένα όργανο δημοσιότητας. Αυτό ήταν αβάσταχτο. Κι έτσι απέρριψα το περιοδικό μαζί με τον εκδότη.

Δεν είναι παράλογο που ρωτάς: Αλλά ποιος ο επίσημος χαρακτήρας του περιοδικού; Φυσικά αυτό ήταν το πρώτο πράγμα που κουβέντιασα με τον Stekel. Εισηγήθηκα να διευθετηθεί η διαφωνία μας, αφήνοντας τις τοπικές ομάδες (ή μόνο την ομάδα της Βιέννης) να αποφασίσουν ψηφίζοντας. Μίλησα για τις υποχρεώσεις του, αλλά αυτός ήταν φουσκωμένος από πραγματική περηφάνεια και οι εκκλήσεις μου δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα. Η μόνη του απάντηση ήταν: Το περιοδικό είναι δικό μου, και δεν έχει καμιά δουλειά η Εταιρία. Στο σημείο αυτό θάπρεπε να κάνω το λογικό βήμα και να εκθέσω το όλο θέμα στον πρόεδρο για μια επίσημη απόφαση – αν μπορούσε να βρεθεί ο Πρόεδρος. Αλλά εσύ είχες φύγει για την Αμερική χωρίς νάχεις αφήσει κανέναν

εξουσιοδοτημένο να παρακολουθεί τα προεδρικά σου καθήκοντα. Κανείς δεν μας πληροφόρησε είτε επίσημα είτε ιδιαιτέρως πότε θα γύριζες και οι φήμες έλεγαν πως θα έλειπες για πολύ καιρό. Αν το ήξερα πως θα γύριζες στις 12 Νοεμβρίου, θα σε περίμενα ευχαρίστως για ν' αφήσω την απόφαση σε σένα σαν ανώτερο μου, και να σ' αφήσω να πεισθείς μόνος σου ότι ο Stekel δεν τηρούσε το συμβόλαιό του, ότι με τον Bergmann δεν μπορούσε να γίνει τίποτε, και ότι χρειαζόμαστε ένα νέο όργανο. Η μοναδική άλλη κεντρική εξουσία, που υπάρχει για τις αποφάσεις μας, το συμβούλιο των προέδρων του κλάδου των συλλόγων, δεν υπήρχε· δεν είχες κάνει ένα τέτοιο συμβούλιο – κάτι για το οποίο θάπρεπε, ίσως, να επιμείνουμε στο επόμενο Συνέδριο.

Αν περίμενα την επιστροφή σου στο διηνεκές, θα χανόταν πολύτιμος χρόνος. Με όλες αυτές τις συνεννοήσεις ανάμεσα στη Βιέννη, Ζυρίχη και Βισμπάντεν θα ήταν αδύνατο να ξεκινήσουμε το νέο όργανο την αρχή του 1913· θάπρεπε να περιμένουμε ως τα μέσα του χρόνου.

Χάρης στη γρήγορη ενέργειά μου, θα έχουμε ξανά ένα καινούργιο δικό μας όργανο στις 15 Ιανουαρίου, με καινούργιο όνομα και διαφορετικό έκδοτη. Κατά τα άλλα, είμαι βέβαιος, δεν θάναί διόλου χειρότερο επειδή θα συντάσσεται από τον Ferenczi και τον Rank. Σύντομα θα σου στείλω όλες τις λεπτομέρειες που αφορούν στο νέο αυτό περιοδικό. Αλλά σε παρακαλώ μην ξεχνάς ότι, δεν πρόκειται να βάλλω τ' όνομά σου στο κεντρικό σημείο, χρειάζομαι μια τυπική δήλωσή σου που θ' αποκηρύσσει το Zentralblatt και θα εγκρίνεις το νέο περιοδικό.

Με το γράμμα αυτό και με το γράμμα μου στον Riklin έμαθες πού βρίσκονται τα πράγματα. Τώρα περιμένω ο Πρόεδρος ν' αναλάβει όλες τις περαιτέρω συνεννοήσεις με τον Bergmann. Ξέρω πως υπάρχουν μπερδέματα. Το χειρότερο που μπορεί να συμβεί είναι ότι το κάθε μέλος θα παίρνει ένα χωρίς αξία περιοδικό για ένα ολόκληρο χρόνο, και θα πρέπει να πληρώνει πρόσθετα 15 μάρκα για το κανονικό του. Νομίζω πως η θυσία αυτή αντέχεται. Αν ο κεντρικός οργανισμός επιθυμεί να γλυτώσει τα μέλη του απ' αυτό το έξοδο, μπορεί να τραβήξει από το κονδύλιο που είχε

αποφασίσει για το επίσημο όργανο. Φυσικά αυτό που θα θέλαμε περισσότερο για τον τίτλο του οργάνου της Εταιρίας μας είναι να απομακρυνθεί όσο γίνεται γρηγορώτερα από το Zentralblatt και να έρθει σε μας. Αλλά αν είναι ανάγκη μπορούμε να περιμένουν το φυσικό θάνατο του Stekelblatt. Πιστεύουμε πως ακόμα και χωρίς επίσημους τίτλους, την ικανότητά μας μπορούμε να την κάνουμε απαραίτητη στους αναλυτές.

Μπορεί να ενδιαφέρεσαι να μάθεις για το γράμμα που τριγύριζε μέσα στην εταιρία της Βιέννης, στο οποίο ο Adler περιγράφει τις εντυπώσεις του στο Συνέδριο της Ζυρίχης. Γράφει ότι βρήκε τους ανθρώπους στη Ζυρίχη σε κατάσταση πανικόβλητης φυγής από την σεξουαλικότητα, αλλά του ήταν αδύνατον να τους εμποδίσει να κάνουν χρήση των ιδεών του. Ίσως αυτό γίνει μάθημα στον Riklin που, χωρίς να υπάρχει λόγος, τον επαινούσε στην αναφορά του στο Συνέδριο.

Ζητώντας την γρήγορη παρακολούθηση των θεμάτων που αναφέρονται εδώ, και αφού σου ευχηθώ όλα τα καλά στην εργασία σου, μένω

ειλικρινά

ο συνάδελφός σου,

Freud

Jung

Küsnach – Zurich

15 Νοεμβρίου 1912

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Το γράμμα σας, που μόλις έφτασε, προκάλεσε εντός μου μια ΨΑ στάση, που τη στιγμή αυτή φαίνεται η μόνη σωστή. Θα συνεχίσω άφοβα το δικό μου δρόμο. Θα φύγω από το περιοδικό του Stekel γιατί αρνούμαι να συνεχίσω να δουλεύω μαζί του. Δεν τολμώ να σας προσφέρω τ' όνομά μου για το περιοδικό σας· εφ' όσον, τόσο απόλυτα, μ' έχετε αποκηρύξει, η συνεργασία μου δεν μπορεί νάναι παραδεκτή. Θα προτιμούσα να συναντιόμαστε στην ουδέτερη

περιοχή του Jahrbuch στο οποίο ελπίζω να μου δώσετε τη δυνατότητα να συνεχίζω να δημοσιεύω με το να μην επιβάλλετε μια πειθαρχία υπερβολικά αυστηρή. Προτείνω ν' αφήσετε την ανοχή να επικρατήσει στο Jahrbuch έτσι που να μπορεί να αναπτυχθεί ο καθένας με τον δικό του τρόπο. Μόνο όταν οι άνθρωποι βρίσκονται σε καθεστώς ελευθερίας προσφέρουν το καλλίτερο που μπορούν. Δεν θάπρεπε να ξεχνάμε ότι η ιστορία της ανθρώπινης αλήθειας, είναι επίσης και η ιστορία των ανθρώπινων σφαλμάτων. Έτσι ας δώσουμε στο σφάλμα που προέρχεται από καλή προαίρεση τη σωστή του θέση.

Αν ο φιλελευθερισμός μου συμβιβάζεται με την περαιτέρω πορεία των υποθέσεων της Εταιρίας είναι ένα ερώτημα προς συζήτηση από την ίδια την Εταιρία στο επόμενο Συνέδριο.

Το γράμμα του Adler είναι βλακώδεις φλυαρίες και μπορεί σίγουρα ν' αγνοηθεί. Δεν είμαστε παιδιά εδώ. Αν ο Adler πει κάποτε κάτι λογικό ή που ν' αξίζει ν' ακουστεί θα το σημειώσω, αν και δεν έχω πολύ μεγάλη ιδέα γι' αυτόν σαν άνθρωπο. Όσο για τη δουλειά μου όπως μέχρι τώρα, έτσι και τώρα και στο μέλλον θα μείνω μακριά από φτηνά συμπλέγματα και θα κάνω αποφασιστικά ό,τι θεωρώ αληθινό και σωστό.

Με τους καλλίτερους χαιρετισμούς
Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung

Jung

Küsnach – Zurich, 18 Δεκεμβρίου 1912

Αγαπητέ καθηγητά Freud,

Μπορώ να σας πω σοβαρά μερικές κουβέντες; Παραδέχομαι την αμφιθυμία των αισθημάτων μου απέναντί σας, αλλά προτίθεμαι να κοιτάξω τίμια και κατ' ευθείαν την κατάσταση. Αν αμφιβάλλετε για το λόγο μου τόσο το χειρότερο για σας. Ωστόσο, θάθελα να σας τονίσω ότι η τεχνική σας, να συμπεριφέρεσθε στους μαθητές σας σα να ήταν ασθενείς, είναι σφάλμα. Κατ' αυτό τον τρόπο βγάζετε ή δούλους ή αυθάδικα κουτάβια (Adler – Stekel και

ολόκληρη την αναιδή συμμορία που ρίχνει τώρα το βάρος στη Βιέννη). Είμαι αρκετά αντικειμενικός για να βλέπω μέσα από το μικρό σας τέχνασμα. Τριγυρίζετε και μυριζόσαστε όλες τις ενδεικτικές πράξεις ανωμαλίας, που συμβαίνουν στο περίγυρο σας, και κατ' αυτό τον τρόπο περιορίζετε τον καθένα στο επίπεδο του γιου και της κόρης που κοκκινίζοντας παραδέχονται την ύπαρξη των λαθών τους. Εν τω μεταξύ παραμένετε, καλοκαθισμένος στην κορυφή σαν πατέρας. Από καθαρή δουλοπρέπεια δεν τολμάει κανείς ν' αρπάξει τον προφήτη από τα γένια και να τον ρωτήσει, για μια έστω φορά, τι θάλεγε σ' ένα ασθενή με την τάση ν' αναλύσει τον αναλυτή αντί για τον εαυτό του. Σίγουρα θα τον ρωτούσατε: «Ποιος έχει τή νεύρωση;»

Καταλαβαίνετε, αγαπητέ μου Καθηγητά, όσο συνεχίζετε να διανέμετε τέτοιου είδους υλικό δεν δίνω δεκάρα για τις ενδεικτικές ανωμαλίας πράξεις μου. Συρρικνούνται μέχρις εξαφανίσεως οι φοβεροί δοκοί που βλέπει ο αδελφός μου Freud. Δεν είμαι ούτε τόσο δα νευρωτικός –χτύπα ξύλο! Υπέστην *lege artis et tout humblement* την ανάλυση και γι' αυτό είμαι πολύ καλλίτερα. Ξέρετε, φυσικά, πόσο μακριά ένας ασθενής φτάνει με την αυτο-ανάλυση: όχι πέρα από τη νεύρωση του— ακριβώς όπως εσείς. Αν ποτέ μπορούσατε ν' απαλλαγείτε εντελώς, ο ίδιος από τα συμπλέγματά σας, και σταματούσατε να παίζετε τον πατέρα στους γιους σας, και αντί να σκοπεύετε συνέχεια τα αδύνατα σημεία τους, ρίχνατε έτσι γι' αλλαγή, μια γερή ματιά στα δικά σας, τότε θα διόρθωνα τους τρόπους μου και μ' ένα χτύπημα θα ξερίζωνα το ελάττωμα νάμαι δίδουλος απέναντί σας. Αγαπάτε τους νευρωτικούς τόσο πολύ που να μπορείτε νάστε σύμφωνος με τον εαυτό σας; Αλλά ίσως και να μισείτε τους νευρωτικούς. Σ' αυτή την περίπτωση, πώς μπορείτε να περιμένετε οι προσπάθειές σας να φερθείτε μ' επιείκεια και αγάπη να μην συνοδεύονται από αισθήματα κατά κάποιο τρόπο ανάμικτα; Ο Adler και ο Stekel εξαπατήθηκαν από τα μικρά σας τεχνάσματα και αντέδρασαν με παιδαριώδη αυθάδεια. Θα συνεχίσω να σας παραστέκομαι δημοσίως ενώ θα επιμένω στις δικές μου απόψεις, αλλά ιδιαιτέρως θ' αρχίσω να σας λέω στα γράμματά μου τι πραγματικά σκέφτομαι για σας.

Αυτή τη συμπεριφορά τη θεωρώ ως τη μόνη που πρέπει.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα γίνετε έξαλλος μ' αυτή την ιδιόμορφη ένδειξη φιλίας, αλλά παρ' όλα αυτά μπορεί να σας κάνει καλό.

Με τους καλλίτερους χαιρετισμούς μου,
Ειλικρινέστατα δικός σας,
Jung

Freud

Vienna, 3 Ιανουαρίου 1913

Αγαπητέ κ. Πρόεδρε, Αγαπητέ δόκτωρα.

Συμφωνώ με την ιδέα σας ότι οι εγκύκλιοι των εκδοτών αυτού του περιοδικού [Internationale Zeitschrift für Ärztliche Psychoanalyse] (όχι οι δικές μου εγκύκλιοι όπως το λέτε στο γράμμα σας) όφειλαν να υποβληθούν στον Πρόεδρο, και θα τους πληροφορούσε για τις αντεγκλήσεις σας. Εδώ βέβαια δεν μπορεί να υπάρχει συζήτηση για κακή πρόθεση...

Σήμερα έφτασε η εργασία του Burrow. Η επιθυμία σας να συμπεριληφθεί στην καλλίτερη θέση του περιοδικού θα γίνει σεβαστή τόσο από τους υπεύθυνους της συντάξεως –τους οποίους δεν έχω δει τις τελευταίες μέρες– όσο κι από μένα.

Και οι δύο εισηγήσεις σας είναι εξαιρετικά ευπρόσδεκτες σα σημάδι του ενδιαφέροντός σας για το νέο όργανο.

Μόνο σ' ένα σημείο του προηγούμενου γράμματός σας μπορώ ν' απαντήσω με κάθε λεπτομέρεια. Ο ισχυρισμός σας ότι συμπεριφέρομαι στους οπαδούς μου σα νάναι ασθενείς είναι καταφανώς αναληθής. Στη Βιέννη κατηγορούμαι για το αντίθετο ακριβώς. Θεωρούμαι υπεύθυνος για τα παραπτώματα του Stekel και του Adler στην πραγματικότητα δεν έχω πει ούτε λέξη στον Stekel για την ανάλυσή του από τότε που συμπληρώθηκε περίπου πριν δέκα χρόνια, ούτε έκανα κάποια χρήση της ανάλυσης του

Adler που δεν ήταν ποτέ ασθενής μου. Οποιαδήποτε παρατήρηση έκανα για την ανάλυσή τους, απευθύνετο σε άλλους και κατά το μεγαλύτερο μέρος όταν είχαμε σταματήσει να έχουμε σχέσεις μεταξύ μας. Για να χτίσετε το οικοδόμημά σας πάνω σ' αυτή τη θεμελίωση απλοποιήσατε τα θέματα τόσο, όσο και με τη πασίγνωστή σας «σταυροειδή κίνηση».

Κατά τ' άλλα το γράμμα σας δεν μπορεί ν' απαντηθεί. Δημιουργεί μια κατάσταση που θάταν δύσκολο ν' αντιμετωπιστεί σε μια προσωπική συζήτηση, και απόλυτα αδύνατη σε αλληλογραφία. Υπάρχει ένας κανόνας ανάμεσα σε μας τους αναλυτές: ότι κανείς μας δεν χρειάζεται να νιώθει ντροπή για τη δική του μικρή νεύρωση. Ωστόσο, ένας που, ενώ φέρεται ανώμαλα δεν σταματάει να κραυγάζει πως είναι φυσιολογικός, δίνει έδαφος για την υποψία ότι του λείπει η δυνατότητα να κοιτάξει μέσα στην αρρώστια του. Συνεπώς, κάνω τήν πρόταση να εγκαταλείψουμε τελείως τις προσωπικές μας σχέσεις. Δεν χάνω τίποτε μ' αυτό, γιατί ο μοναδικός συγκινησιακός δεσμός μαζί σας έχει γίνει μια λεπτή κλωστή εδώ και καιρό –το αργοπορημένο αποτέλεσμα από τις απογοητεύσεις του παρελθόντος– ενώ εσείς έχετε να κερδίσετε τα πάντα, σύμφωνα με την παρατήρηση που κάνατε πρόσφατα στο Μόναχο, ότι το αποτέλεσμα μιας στενής σχέσης μ' έναν άνδρα εμπόδισε την επιστημονική σας ελευθερία. Γι' αυτό σας λέω, πάρτε όλη σας την ελευθερία, και διαφυλάξτε με από τις υποτιθέμενες «ενδείξεις φιλίας» σας. Είμαστε σύμφωνοι ότι ένας άνθρωπος οφείλει να υποτάσσει τα προσωπικά του αισθήματα στα γενικά ενδιαφέροντα του κλάδου για τον οποίον αγωνίζεται. Δεν θάχετε ποτέ λόγο να παραπονεθείτε για έλλειψη ευθύτητας από την πλευρά μου, σ' ότι άφορα στο κοινό μας εγχείρημα και την αναζήτηση επιστημονικών στόχων. Μπορώ να πω, ότι στο μέλλον δεν θα υπάρχουν περισσότεροι λόγοι απ' ότι στο παρελθόν. Αφ' ετέρου δικαιούμαι να περιμένω το αυτό από σας.

Χαιρετισμούς,
Δικός σας ειλικρινά,
Freud

Jung

Küsnach-Zürich, 6 Ιαν. 1913

Αγαπητέ Καθηγητά Freud,

Αποδέχομαι την επιθυμία σας να εγκαταλείψουμε τις προσωπικές σχέσεις μας, και τούτο διότι ποτέ μου και σε κανένα δεν επιβάλλω με τη βία την φιλία μου. Εσείς μόνος είσθε ο καλλίτερος κριτής για τη σημασία που έχει για μένα αυτή η στιγμή. «Τα υπόλοιπα είναι σιωπή».

Σας ευχαριστώ που δεχθήκατε την εργασία του Burrow.

Δικός σας είλικρινά,
Jung